

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Jan Jiráň

Benešov a proměna jeho společnosti 1918–1921

Benešov and the changes of its society 1918–1921

Praha 2016

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ivan Šedivý, CSc.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 16. května 2016

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova

28. říjen, Benešov, mikrohistorie, 1. světová válka, společnost, František Veselý, František Ferdinand d'Este, Trident, Konopiště, spolky, 102. pluk, školství, církve

Key words

28th October, Benešov, microhistory, World War I, society, František Veselý, Franz Ferdinand d'Este, Trento, Konopiště, associations, 102. regiment, education, Church

Abstrakt

Cílem mojí bakalářské práce je analyzovat, jestli (resp. jak moc) se proměnila společnost v Benešově po první světové válce. Inspiroval jsem se metodami mikrohistorie, komparace a sondy, mapuji dané období a snažím se vykreslit, jak se společnost v Benešově vyvíjela. Mým hlavní záměrem je ukázat, že vývoj společnosti v Benešově byl po první světové válce většinou diskontinuitní, ale nalezneme i několik případů kontinuity. Konkrétně se věnuji otázkám obecní politiky, školství, církví, armády, kultury nebo spolkového života. Jsou otázky, na které nelze jednoznačně odpovědět, a například jednou z nich je kauza kolem Konopiště. Popisované události jsou zasazeny do celorepublikového kontextu. Základním zdrojem pro moji práci byly především prameny regionálního původu. Další informace k mému tématu jsem získával z dobového tisku.

Abstract

The purpose of this bachelor thesis is to analyze if, respectively how much society in Benešov changed after first WWI. I was inspired by microhistory, comparison and probe method to map the period. I try to depict, how the society in Benešov developed. My main intention is to show, that development society in Benešov was after WWI mostly discontinuous, however we can find some examples of continuity. To be specific I research problems of municipal politics, education, Church, army, culture or associational life. They are questions that cannot be simply answered, for example one of them was Konopiště castle case. Described events are put in nationwide context. The main sources for my thesis were regional origin sources. Another information to my topic I got from contemporary press.

1. Obsah

1. Obsah.....	5
2. Úvod	8
3. Popis města.....	12
4. 1914–1918	14
4.1. Nástin dějin Benešova za první světové války.....	14
4.2. Od vzniku Národního výboru do říjnového převratu	16
4.3. Říjnový převrat.....	18
4.4. Vývoj po říjnovém převratu	22
5. 1919–1921	26
5.1. Obecní politika	26
5.1.1. Volby do obecního zastupitelstva 1919	26
5.1.2. Politické dění po volbách.....	29
5.1.3. Volba Františka Veselého starostou	30
5.1.4. Úmrtí Františka Starka.....	30
5.1.5. Kritika ČSR.....	30
5.1.6. Vznik místní pobočky Komunistické strany Československa.....	31
5.2. Měnová reforma	31
5.3. Volby do Národního shromáždění 1920	32
5.4. Sčítání lidu 1921	33
5.5. Zásobování města.....	35
5.6. Kultura.....	36
5.6.1. Oslavy narozenin prezidenta Masaryka	36
5.6.2. Dobročinné sbírky.....	37
5.6.3. Úmrtí Antonína Pinkase.....	37
5.7. Významné návštěvy v Benešově.....	38
5.7.1. Tomáš Garrigue Masaryk	38
5.7.2. Další osobnosti.....	39

5.8.	102./48. pluk „Jugoslavia“	39
5.9.	Stavební vývoj.....	42
5.10.	Nemocnice Rudolfa a Stefanie	44
6.	Konopiště.....	46
7.	Spolky.....	50
7.1.	Československá obec sokolská	50
7.2.	Legionářské spolky	52
7.3.	Divadelní spolek Svatopluk a divadelní činnost	52
7.4.	AFK Benešov	53
7.5.	Spolek paní a dívek/Ženský spolek.....	54
7.6.	Městské muzeum.....	55
8.	Školství	56
8.1.	Základní a měšťanská škola dívčí	56
8.2.	Základní a měšťanská škola chlapecká	57
8.3.	Gymnázium	57
8.4.	Zemědělská škola	59
9.	Církev	60
9.1.	Římskokatolická církev	60
9.2.	Československá církev	62
9.3.	Českobratrská církev	64
10.	Hospodářství.....	65
10.1.	Pivovar.....	65
10.2.	Lihovar	66
10.3.	Městská spořitelna	66
11.	Závěr.....	67
12.	Prameny a literatura.....	70
12.1.	Archivní prameny	70

12.2.	Literatura	70
12.3.	Diplomové práce	72
12.4.	Periodika.....	72
13.	Seznam zkratek.....	73
14.	Fotografická příloha	I
15.	Plán města Benešova	XIX

2. Úvod

*„Benešov a celá krajina naše musí přestat být pouhým předhradím zámku Konopiště a musí si vytvořit nový, vlastní, svobodný život. Tak jako politicky a kulturně nesmí nás už nikdo okřikovat „pod okny následníka trůnu“ svobodné myšlení a svobodné jednání není přípustné, tak i hospodářsky musí u nás nastat nový život. Zájmy velkostatku už nebudou překážkou, aby se město Benešov nesmělo rozšiřovat těmi směry, kudy toho potřebuje, aby se průmyslové podniky umísťovaly i poblíže lesů a parků konopišťských, a proto nastávají našim podnikavým lidem, našim živnostníkům a obchodníkům nové úkoly, aby se starali o hospodářské zesílení celé naší krajiny, o rozvoj podnikání, obchodu a řemesel u nás.“¹ Tato stať je součástí článku, který vyšel 8. března 1919 v novinách *Blaník*. Napsal ji František Veselý², který patřil k zastáncům vyvlastnění Konopiště státem, a tedy i odchodu dětí Františka Ferdinanda d'Este z republiky.*

Tématem předkládané práce je vývoj událostí v městě Benešov po první světové válce. Hlavním cílem je zjistit, jak se projevíly obecnější problémy na malém městě, resp. jaká byla

---

¹ František VESELÝ. *Do nové doby*. Blaník 1/1, 8. 3. 1919, s. 2.

² František VESELÝ (1863–1935) se narodil v Jičíně. Již v roce 1865 mu na tuberkulózu zemřela matka. Otec se podruhé oženil a v roce 1873 se s novou manželkou přestěhoval do Prahy. František Veselý zůstal v Jičíně, kde ho vychovávala babička, zde chodil na základní školu a následně i na gymnázium, které úspěšně zakončil v roce 1881. Jeho finanční situace nebyla nejlepší, a tak si pomáhal tím, že doučoval. Doučoval i Englberta Erbena, přes něhož poznal svoji budoucí ženu, Erbenovu sestru Miladu.

Ještě před maturitou chvíli pracoval jako písař v advokátní kanceláři dr. Kloučka v Jičíně. Možná i díky tomu se rozhodl studovat práva. Na Právnickou fakultu v Praze nastoupil ihned po složení maturity v roce 1881. I přes to, že v Praze bydlel jeho otec, se František Veselý o sebe musel starat sám a bydlet na koleji. Pomáhal si tak opět doučováním. Po roce 1885 pokračoval ve studiu doktorátu. Po krátkém zaměstnání u soudu v Jičíně nastoupil jako koncipient u advokáta Františka Brzobohatého v Lipníku nad Bečvou. Zde se zapojil do veřejného života. Doktorem práv byl promován v roce 1887. V Lipníku zůstal až do roku 1890, kdy se mu podařilo najít práci v Táboře, kde zůstal až do roku 1892, kdy si otevřel vlastní advokátní praxi v Benešově.

Důvodem jeho odchodu z Lipníka byla jeho svatba s Miladou Erbenovou v roce 1890, se kterou měl následně čtyři děti. V 90. letech 19. století se zapojil do procesu s omladinou, kdy podporoval své dva nevlastní bratry. Taktéž pomáhal při zakládání realistické strany. Zapojil se do obecní politiky, přičemž se mu povedlo být zvolen do městského zastupitelstva. Stal se i předsedou družstva *Pokrok*, které vydávalo až do zakázání v roce 1915 deník *Čas*. V roce 1908 neúspěšně kandidoval do zemského sněmu, obdobně dopadla jeho kandidatura do okresního zastupitelstva.

Během první světové války byl pod policejním dozorem. Byl taktéž členem Maffie. Po válce se mezi lety 1919 a 1920 stal na necelý rok ministrem spravedlnosti. Od roku 1920 až do své smrti v roce 1935 zastával senátorský post. Od roku 1923 byl právním zástupcem a finančním poradcem Tomáše Garrigua Masaryka. V roce 1921 byl na půl roku zvolen starostou Benešova. Zabýval se také literární činností, vydal několik knih zabývajících se Masarykem a Konopištěm.

jejich místní specifika. Jak v městě probíhal říjnový převrat v roce 1918? Jak se vyvíjela obecní politika? Toto jsou některé z otázek, na které se budu snažit v práci najít odpovědi.

Město Benešov má specifickou polohu. Nachází se ve středních Čechách jihovýchodně od Prahy. Mohlo by se tak nabýt dojmu, že se vždy jednalo o čistě české město. Složením obyvatel to tak jistě bylo, ovšem na začátku 20. století, kdy na Konopišti sídlil František Ferdinand d'Este, se kolem zámku začaly objevovat německo-české nebo čistě německé nápisy.

V této době také do Benešova (resp. přes Benešov na Konopiště), mířily významné návštěvy, mj. rakouský císař František Josef I., který se Františkem Ferdinandem setkal v Benešově a německý císař Vilém II., který zamířil přímo na Konopiště. Přinesl konec první světové války konec těmto významným návštěvám?

Benešov patřil k posádkovým městům. Svoje kasárny zde měl 102. pěší pluk a 28. zeměbranecký pluk. 102. pluk byl během války převelen do uherské Békéscsaby. Do Benešova byl následně přeložen 2. pluk císařských myslivců z Tridentu, kteří zde zůstali až do konce války. Tento pluk byl tvořen převážně Italy a Němci. V práci budu sledovat, jak moc byli ve městě vítáni, jak to bylo s 2. plukem po válce i další změny, ke kterým v souvislosti s armádou v městě došlo.

Nezůstanu pouze u hlavního politického dění, ale zaměřím se i na spolkový život, konkrétně na několik nejvýznamnějších spolků. Jakým způsobem se spolkový život, který byl válkou ovlivněný, proměnil? Podobně jako spolky bylo během války postiženo školství. Kdy se poměry ve školství vrátily k normálnímu životu a k jakým změnám v něm došlo? Poválečné období je také spjato se změnami v církvích. Ke kterým konkrétním změnám v Benešově došlo? Z důvodu, že Benešov byl městem agrárního charakteru, nalezneme v něm jen průmyslové podniky, které souvisí se zemědělstvím. Zaměřím se na to, jak tyto podniky postihla válka i na jejich poválečný vývoj.

Inspirací mi byla kniha Josefa Petráně *Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic*. V první části mé práce bude popsán politický vývoj v městě, který bude zasazen do dějin celorepublikových. Zde budu vycházet hlavně z prací Zdeňka Kárníka. Jako základního pramene pro vývoj událostí v Benešově použiji *Pamětní knihu města Benešov z let 1907–1936*, v té době vedenou kronikářem Ladislavem Trmalem³. Tu budu srovnávat a doplňovat

---

³ Ladislav TRMAL (1892–1954), do Benešova se přistěhoval v roce 1906 a od té doby zde navštěvoval gymnázium, maturitu složil v roce 1913, od roku 1909 začal zapisovat události, které se v Benešově staly, za první války byl sice několikrát odveden, ale vždy se vrátil zpět do Benešova jako rezerva, po první světové válce se stal úředníkem berního úřadu a v letech

dalšími prameny a novinovými články, které k této době vycházely již za první republiky. Jednalo se i o vzpomínání aktérů na události samy, v tomto směru byl velmi aktivní Antonín Fuksa⁴. Další řadu článků sepsal redaktor novin *Blaník* Jakub Honner. S koncem první republiky se práce o této době přestávaly objevovat. Na lokální úrovni se více toto téma objevilo až v době pražského jara. V tuto dobu k autorům patří mj. PhDr. Erich Renner, který byl v tomto směru aktivní i po sametové revoluci, obdobně jako PhDr. Jiří Tywoniak. V další generaci historiků se minulostí Benešova zabývala PhDr. Eva Procházková. Řada článků také vyšla ve *Sborníku vlastivědných prací z Podblanicka*, obdobně řada novinových statí v týdeníku *Jiskra*.

Práce se zároveň snaží být součástí současného diskursu, ve kterém se badatelé nyní více zaměřují na transformační proces při formování Československa, podobně jako tomu je u současně probíhajícího projektu Dr. phil. Rudolfa Kučery *Násilí ve střední Evropě za první světové války a v poválečné době. Srovnání rakouských a českých zemí*, na rozdíl od diskursu dřívějšího, kdy docházelo hlavně k výzkumu politických stran.

V práci jsem použil dobových názvů ulic a míst. Některé jsou dnes stejné jako v době, o které píši, některá místa se dnes jmenují jinak. Pro lepší orientaci jsem vždy při první zmínce takového místa uvedl do poznámky jeho současné pojmenování, pokud se ve sledované době jmenovalo jinak. Podobně jsem se snažil doplnit do poznámky krátký medailon o lokálních osobnostech.

V názvu práce je sice uvedeno, že jde o časový úsek mezi lety 1918 až 1921, ale budu tento časový rámec v některých případech překračovat, a to z důvodu nastínění dění v dané oblasti v předchozím období. Někdy daný proces neskončil rokem 1921, a tak bude potřeba nahlédnout i za něj. Rok 1918 jsem jako mezník zvolil z toho důvodu, že v tomto roce vznikl v Benešově Národní výbor, a následně proběhl říjnový převrat. Druhým mezníkem je rok 1921, konkrétně srpnová pouť, která jako první poválečná symbolizovala mírové poměry ve společnosti.

Téma mi bylo blízké z toho důvodu, že poblíž od Benešova bydlím a během studia na Gymnáziu Benešov jsem toto město dobře poznal. Dalším důvodem bylo blížící se stoleté výročí konce první světové války a také to, že poválečný vývoj Benešova nebyl podrobně zpracován. Práce si neklade za úkol zmapovat celé meziválečné období, jejím cílem je

---

1924–1934 zastával funkci kronikáře, celý život se také marně snažil prokázat svoji příbuznost se šlechtickým rodem Trmalů z Toušic.

⁴ Antonín FUKSA (1882–1942), ředitel nemocenské pokladny v Benešově, oběť heydrichiády.

zmapovat pouze několik poválečných let. Doufám, že tato práce bude nosným příspěvkem nejenom pro výzkum lokální historie.

Závěrem úvodu bych chtěl poděkovat panu profesoru Šedivému za cenné rady a podněty při psaní této práce. Velký dík patří zaměstnancům Státního okresního archivu v Benešově, kteří mi při získávání podkladů mé práce vyšli velmi vstříc. Chci rovněž poděkovat své rodině, která mě podporovala ve studiu, jehož součástí bylo napsání této práce.

3. Popis města

„Městečko Benešov opírá se západním koncem o řeku, je malé, opelichané a starobylé. Veselí kluci řvou zde na nárožích, a baby, žmoulající atrofickou čelistí jakýsi den dávno minulý, vlekou se čtyřmi ulicemi, jež se protínají na náměstí. Někdy tu břinkne řeznická bryčka o vylezlý kámen, tu se ulice ohlédne a vzdychá národním zaklením. Jindy jede pivovarský vůz a sedlák, setnina vojáků jako bystrá loď plyne se svahu a před ní se potlouká mátoha důstojníka. Žaludské eso nad Pejšánkovým krámem hlásá, že tam lze koupiti karty; tento pekelník přemáhá ulici hráčským pohledem a přece bledne, jako by scípal, neboť vášně města jsou neveliké. Tu a tam o dobytčích trzích některý sedlák prohraje koně i vůz a starý Rejček shrábne příslušný peníz. Tu a tam zpoličkují falešného hráče a opilec se skácí se skřípající židle mezi chrchle. Snad jenom „Na Čápku“ a ve „Švárovně“ bývají rvačky, tu jen matně v kouři sotva hněvivém se třpytí vojákova čepel, když ostatní, majíce opasky omotány kolem paží, bez důrazu se rvou, jako by mlátili slámu.“⁵ Citovaná pasáž z knihy Vladislava Vančury *Pekař Jan Marhoul* popisuje Benešov na počátku 20. století, ještě před vypuknutím první světové války.

Město Benešov bylo v této době nevelké, mělo necelých 8 000 obyvatel. Mělo stále zemědělský charakter, a to přes to, že ho pomalu začínalo ztrácet. Hlavní dominantou města byly již dlouhou dobu zbytky minoritského kláštera, kterého nejprve poničili v 15. století husité a jehož definitivní konec nastal na konci třicetileté války, kdy byl vypálen švédskou armádou. Zůstala z něj jen dvě gotická okna, která se dodnes tyčí nad městem na vršku Karlov.

Náměstí byla v Benešově hned dvě a to Velké⁶ a Malé. Hlavní dominantou Velkého náměstí byl kostel sv. Anny, patřící k piaristické koleji. Jinak byl na náměstí volný prostor určený pro koňské trhy, které se tu pravidelně konaly jednou do měsíce. Benešovská náměstí byla skutečným středem města. Ulice, které z nich vycházely, tvořily hlavní osy města. Nejvýznamnější byla Zámecká ulice⁷, která vedla z náměstí směrem k nádraží a pak dále ke Konopišti.

K dalším významným objektům v Benešově patřila budova gymnázia, která byla postavena v novorenesančním stylu v roce 1907. Od roku 1871 byl Benešov napojen na železniční síť (konkrétně na trať z Prahy do Českých Budějovic) spolu s nádražím.

---

⁵ Vladislav VANČURA. *Pekař Jan Marhoul*. Praha 1952, s. 20.

⁶ Dnes Masarykovo náměstí.

⁷ Dnes Tyršova ulice.

K Benešovu patřily i kasárny, které se nacházely v Táborské ulici. Hned vedle nich se dodnes nachází budova pivovaru.

4. 1914–1918

4.1. Nástin dějin Benešova za první světové války

Přibližně čtrnáct dní před sarajevským atentátem došlo ve dnech 12.–13. června 1914 k návštěvě německého císaře Viléma II. a admirála Alfreda Tirpitze u Františka Ferdinanda d'Este na Konopišti. Právě kvůli účasti Tirpitze, z důvodu, že byl velkým propagátorem výstavby německého válečného loďstva, se objevily dohady, že na této schůzce měla být domluvena světová válka. Tomu tak zcela jistě nebylo, ačkoliv se na schůzi o mezinárodní politice zcela jistě jednalo.⁸

Po vyhlášení částečné mobilizace 26. července 1914 se do města od druhého dne začali dostavovat branci. Město tak dostalo během chvíle zcela vojenský charakter, kdy již 28. července část vojska nafasovala uniformy barvy polní šedi a ve městě se nacházelo 12 000 až 14 000 branců. Město pak zažilo během války několik vln odvodů, ale žádný z nich už nebyl tak velký jako tento. První pluk odjel z města na srbskou frontu 15. srpna 1914. Poslední zeměbranecký pluk odešel z města 18. října 1914. V září se do města vrátili první ranění z ruské a srbské fronty. V prosinci pak byly narychlo postaveny dřevěné baráky v prostoru před gymnáziem pro vojenskou nemocnici, neboť ta potřebovala stále více místa. K tomu byla využita mj. nová budova gymnázia. Začal také stoupat počet domovních prohlídek na základě udavačství.⁹

V pondělí 3. května 1915 došlo v Benešově ke „vzpouře“. Vojáci, kteří měli odjet na frontu, se čtrnáct dní před odjezdem nesměli stýkat s příbuznými. Ti pak oblehli ploty sokolovny a dávali jim jídlo a alkohol. To bylo zakázáno podplukovníkem Kukačkou¹⁰. Stráže to přehlížely, a tak se podařilo předejít větším excesům ze strany vojáků, kteří by se jinak bouřili. Podplukovník Kukačka a hejtman Chocenský chtěli kontaktu vojáků s příbuznými zabránit. V sokolovně se jim vojáci vzepřeli a oba dva důstojníci museli ze sokolovny utéct. Pořádek byl zřízen za pomoci německých jednotek, kdy bylo zatčeno 10 vojáků včetně Josefa Kudrny. Souzení byli již 6. května. Josef Kudrna byl odsouzen vojenským soudem a 7. května 1915 popraven zastřelením v Praze-Motole.¹¹ Krátce nato byl 102. pluk přeložen do uherského města Békéscsaba. Nemělo to spojitost s Kudrnovou

---

⁸ Jan GALANDAUER. *František Ferdinand d'Este*. Praha 1993, s. 176.

⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Ladislav Trmal: *Přehled válečných dějin města Benešova 1914–1918*, s. 3–8.

¹⁰ Objevuje se i forma jména Kukatschka.

¹¹ Peter HAVEL. *Nástin dějin 102. pěšího pluku – doplňovací okres Benešov (Se zmínkami o 28. zeměbraneckém pluku-Písek)*. In.: Z. Brandl – J. Petráň (edd.), *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 42-2002*. Benešov 2002, s. 63–66.

„vzpourou“, jednalo se o preventivní opatření u pluků, které se skládaly hlavně z Čechů, aby se dostaly pryč z okolí, které pro ně bylo škodlivé. Pluk město opustil 7. června 1915 a o den později již do města přijel místo něj prapor 2. pluku císařských myslivců z Tridentu. Vojáků nakonec přijelo asi 5 000.¹² Město pak mohlo 15. a 16. ledna 1916 zažít slavnost k 100 letům existence pluku a to za velkého zájmu místních obyvatel.¹³ Později do města přibyli také váleční uprchlíci z Tridenstska z oblasti postižené válečnými operacemi.¹⁴ Další uprchlíci, kteří se v městě nacházeli, byli většinou židé¹⁵ z Haliče a Bukoviny.¹⁶

Zpočátku místní obyvatelé nechápali, proč sem byl 2. pluk tyrolských myslivců přeložen. Teprve později, když se Benešovští s Italy dávali do hovoru, zjistili, že je sem úřady přeložily proto, že včas před vypuknutí války neutekli do Itálie, a proto s nimi místní sympatizovali. Na druhé straně ale docházelo k nelidskému zacházení s italskými vojáky v benešovské „setnině káznice“, jak tvrdí Jiří Tywoniak. To se následně stalo předmětem interpelací italských poslanců z Tyrol na Říšské radě v červenci 1917. Pochybení bylo přiznáno v říjnu stejného roku. Díky kontaktu Italů s Františkem Veselým se část Italů z Benešova dostala 12. května 1918 do Prahy na oslavu padesátého výročí položení základního kamene Národního divadla.¹⁷

Město se začíná čím dál tím víc potýkat s nedostatkem potravin. Stoupají také jejich ceny a to hlavně na místním koňském trhu.¹⁸ V roce 1917 se město potýká dokonce s uhelnou kalamitou.¹⁹ V létě 1918 byl přidělován jeden vagón mouky denně. Běžně se užívalo mouky kukuřičné. I tak do Benešova a hlavně jeho okolí jezdili Pražáci za vidinou zisku potravin, jednalo se hlavně o brambory.²⁰ Hlad nebyl jenom ve velkých městech, nedostatek byl i v menších obcích. 25. května 1918 došlo k hladové demonstraci před hejtmanstvím, kdy

---

¹² J. TYWONIAK. *Benešov*, s. 314–315.

¹³ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Ladislav Trmal: *Přehled válečných dějin města Benešova 1914–1918*, s. 26–28.

¹⁴ Miroslav BREJCHA. *Právník a politik JUDr. František Veselý (1863–1935)*. Praha 2008, s. 142.

¹⁵ Pokud v práci zmiňuji židy, jde většinou o židy náboženského vyznání, proto je píši s malým písmenem ž. Výjimkou jsou výsledky sčítání lidu z roku 1921, kdy se jedná o Židy jako národnost, a proto je píši s velkým Ž.

¹⁶ SOA Praha-SOkA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1894–1918, s. 300.

¹⁷ Jiří TYWONIAK. *Šedesát let česko-italské desky v Benešově*. Jiskra 35/27, 5. 9. 1986, s. 3.; Jiří TYWONIAK. *Šedesát let česko-italské desky v Benešově*. Jiskra 36/27, 12. 9. 1986, s. 3.

¹⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Ladislav Trmal: *Přehled válečných dějin města Benešova 1914–1918*.

¹⁹ J. TYWONIAK. *Benešov*, s. 316

²⁰ Karel ŠVESTKA. *Předvečer osvobození. (Vzpomínky na události před 50 lety)*. Jiskra 44/9, 30. 10. 1968, s. 3.

bylo k jejímu rozeznání použito 2. pluku tyrolských myslivců. Této demonstrace se účastnily hlavně ženy z Benešova a jeho okolí.²¹

Na konci války docházelo často k cestám batohářů do okolí Prahy. Jednou z cílových stanic byl Benešov. Mezi nimi přicházeli keřasové a lichváři. K jednomu takovému velkému případu došlo 29. srpna 1918, kdy obsadili vlak z Prahy takovým způsobem, že ve vlaku nebylo k hnutí. Z tohoto důvodu v Benešově nebyly vydávány lístky a nádraží bylo uzavřeno.²²

4.2. Od vzniku Národního výboru do říjnového převratu

Znovuustavený Národní výbor, který navázal na ten, který byl rozpuštěn v roce 1917, se sešel v Praze 13. července 1918 a v jeho čele stál Karel Kramář. Rozložení sil v něm bylo stanoveno podle tzv. Švehlova klíče, tzn. strany v něm měly zastoupení ve stejném poměru, jako byl zisk ve volbách do Říšské rady v roce 1911. 20. července 1918 vznikl Národní výbor také v Benešově. Jednalo se o jeden z prvních národních výborů, které vznikaly po tom pražském. Na rozdíl od výboru v Praze bylo rozložení sil určeno tak, že každá zastoupená strana v něm měla tři zástupce. Tvořily ho čtyři strany: národní socialisté, státoprávní strana, strana pokroková a sociální demokracie.²³ V čele bylo předsednictvo, které se skládalo z předsedy Františka Maříka, ze státoprávní strany, jednatele Antonína Fuksy, národního socialisty²⁴, Františka Veselého, realisty a Jana Veverky, sociálního demokrata. Za cíl si Národní výbor vzal zabezpečit slušné politické soužití, nenarušení mírového chodu města, sledování místní samosprávy a věnování se vyživovací otázce v plném rozsahu.²⁵ V září byla ke vstupu vyzvána strana agrární, která tak učinila. Národní výbor následně zřídil Okresní hospodářskou radu, která zřizovala místní hospodářské rady ve všech katastrálních obcích okresu. Tyto místní rady převzaly kontrolu nad distribucí potravin. Tato v podstatě ilegální činnost byla podporována úředníky okresního hejtmantství Baťkem a Žaludem.²⁶

„Benešov, jsa blízko Prahy žije v stálém napětí a rozruchu...”²⁷ Do města během roku 1918 přijíždějí lidé s různými novinkami, co se děje. Nikdo ovšem neví, co to přinese. Z podnětu Socialistické rady byla 14. října 1918 svolána v českých zemích generální stávka,

---

²¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Ladislav Trmal: Přehled válečných dějin města Benešova 1914–1918. s. 86.

²² Benešov. Tábor 35/52, 30. 8 1918, s. 1.

²³ M. BREJCHA. *Právník a politik*, s. 143.

²⁴ Národní socialisté a realisté ve městě úzce spolupracovali, mj. měli v Benešově společnou kandidátku v obecních volbách v roce 1920.

²⁵ Václav PEŠA. *Vznik Československé republiky 1918 a české národní výbory*. Praha 1988, s. 44.

²⁶ Antonín FUKSA. *Před deseti lety*. Blaník 45/9, 27. 10. 1928, s. 1–3.

²⁷ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Ladislav Trmal: Přehled válečných dějin města Benešova 1914–1918, s. 98.

která měla zabránit vývozu potravin. Tato iniciativa byla částečně motivována snahou socialistických stran o vyhlášení nezávislosti, ovšem to se jim nepodařilo.²⁸ V Benešově se v 10 hodin uskutečnila mimořádná schůze obecního zastupitelstva, kde starosta Ladislav Feršman²⁹ přečetl proklamaci proti vyvážení potravin mimo české země. Tato proklamace byla jednomyslně schválena. Dále bylo vyzváno vojenské velitelství, aby budovy obsazené armádou byly opět uvolněny, a to z důvodu sníženého stavu posádky ve městě.³⁰

V době před říjnovým převratem, když se ještě nevědělo, kdy k převratu dojde, začal Národní výbor podnikat přípravy pro případ, že by se tak stalo. Jan Veverka jednal s italským hejtmanem a dohodli se, že v případě potřeby hejtman vojenskou brannou moc opatří. Dále se podařilo Janu Veverkovi a Hynku Štolcovi 27. října 1918 přebrat vyhlášky poslané okresnímu hejtmanství o vyhlášení stanného práva.³¹

V druhé polovině října 1918 Benešov zasáhla španělská chřipka, kdy nemoc postihla všechny generace a došlo i k několika úmrtím.³² Mezi 21.–28. říjnem byly z tohoto důvodu zavřeny školy. O epidemii píše Leopold Kolář³³, že každý den umíralo několik lidí. Epidemie se nevyhnula ani koleji, kde onemocněli kaplan Hradec a zahradník Alois Kaše. Ten byl hospitalizován v nemocnici po 7 týdnů a vrátil se z ní až v prosinci. Místo něj na zahradě koleje zatím pomáhali vojáci, na které si bylo stěžováno, že kradou zemědělské plodiny. Leopold Kolář si této epidemie po převratu přestává všimát.³⁴ Ta ale trvala v Benešově déle, ačkoliv nejhorší období bylo na konci října. Celkem zemřelo několik desítek lidí. Jednalo se jak o obyvatele města, tak o vojáky, kteří byli ve městě umístěni.³⁵

---

²⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 46.

²⁹ Ladislav FERŠMAN (1862–1933), pocházel z velkostatkářské rodiny, otec byl členem zemského sněmu, vystudoval akademické gymnasium v Praze, následně práva na Karlo-Ferdinandově univerzitě, advokát, zasadil se o vznik Hospodářské školy v Benešově, dlouholetý starosta Městského sboru dobrovolných hasičů Benešov, starosta Benešova 1913–1919 a místopředseda právnické sekce svazu českých měst.

³⁰ Antonín FUKSA. *Před deseti lety*. Blaník 45/9, 27. 10. 1928, s. 1–3.; SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 91–92.

³¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 93–94.

³² *Benešov*. Tábor 42/52, 18. 10. 1918, s. 1.

³³ Leopold KOLÁŘ (1869–1937), piarista, jako kněz působil ve Frýdlantu a Tanvaldu, odtud byl pro své české smýšlení vyhnán, usadil se v Benešově, kde od roku 1902 učil na místním gymnáziu katechismus, byl zpovědníkem Františka a Ferdinanda a jeho rodiny, byl konfliktní povahy, v Benešově se mu přezdívalo „klerikální kohout“.

³⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, říjen–prosinec 1918.

³⁵ SOA Praha, Sbírká matrik a průvodní listinný materiál, Středočeský kraj (1573–1951), Benešov 61, Matrika zemřelých 1917–1930.

4.3. Říjnový převrat

Dopoledne 28. října 1918 došlo k převratu v Praze, kde moc převzal Národní výbor. Následně se zpráva o dění v Praze začala šířit a do Benešova začaly během dopoledne přicházet první neurčité náznaky o tomto dění. Jistou zprávu přivezl do Benešova spisovatel a novinář Karel Nový³⁶ v půl třetí se slovy: „*Máme mír!*“.³⁷ Následně zprávu potvrdil telegram, který došel v půl třetí odpoledne.³⁸ Během půl hodiny došlo k bleskovému rozšíření této zprávy po celém Benešově. První červenobílý prapor byl vyvěšen na domě č. p. 76 obchodníka Antonína Pešánka. Ostatní občané města ho následovali a praporů bylo plné celé město. Došlo též ke shromáždění lidu na Velkém náměstí, kde dav projevoval radost nad koncem Rakouska-Uherska.³⁹ U 2. pluku císařských myslivců byla sice ihned nařízena pohotovost, ale rozkaz nebyl splněn.⁴⁰

Přibližně půl hodiny po obdržení telegramu z Prahy zasedl Národní výbor, který byl rozšířen na 20 členů a nyní sestával z předsedy Františka Maříka za mladočechy a jednatele Antonína Fuksy za národní socialisty. Dále za mladočechy: Jan Vacek, Josef Skopec a František Náhlík; za národní socialisty: Vojtěch Půlpitel⁴¹, Václav Blažek, František Škvor, František Soudný a František Kohlíček; za sociální demokraty: Jan Veverka a Antonín Joza; za agrárníky František Živnůstka, Kajetán Turek z Jírovic, Josef Tichý z Červeného Dvora a František Sadílek z Dlouhého Pole a za realisty: František Veselý, Antonín Dvořák⁴², Bedřich Bařha a Rudolf Pokorný.⁴³

O půl páté začaly být rozhazovány letáky, které zvaly k veřejné schůzi do hotelu *Na Poště*. Dav, který se shromáždil, spontánně začal strhávat dvojhlavé orly, symbol Rakousko-Uherska, z veřejných úřadů. Po stržení orlů, které visely na institucích sídlících na Velkém náměstí, se dav vydal směrem ke kasárnám se stejným úmyslem.⁴⁴ Dav se naštěstí

---

³⁶ Karel NOVÝ (1890–1980), narodil se v Benešově, spisoval a novinář, vlastním jménem Karel Novák, mezi jeho nejvýznamnější díla patří *Městečko Raňkov* nebo trilogie *Železný kruh*. Ve svých dílech se zabýval hlavně sociální tematikou. Za druhé světové války byl internován v koncentračním táboře Klecina. V roce 1960 byl jmenován národním umělcem.

³⁷ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.

³⁸ J. TYWONIAK. *Benešov*, s. 319–320; SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 95

³⁹ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.

⁴⁰ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.

⁴¹ Vojtěch PŮLPITEL (1860–1939), dlouholetý ředitel městské spořitelny, místostarosta benešovského Sokola.

⁴² Antonín DVOŘÁK (1876–1933), gymnaziální profesor, starosta Benešova 1921–1923.

⁴³ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 95–96.

⁴⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 96.

podářilo zastavit. Učinili tak členové Národního výboru v Benešově Antonín Fuksa a Jan Veverka, kteří dav vyzvali k účasti na veřejné schůzi v hotelu *Na Poště*.⁴⁵ Zabránilo se krveprolití, neboť císařští myslivci postavili stráž na obranu státních znaků vyvěšených na kasárnách. Další hlídku postavili u sokolovny, kde byla v zabrané budově také část posádky.⁴⁶

Byla také vyslána vojenská hlídka, které měla zjistit, kdo orly na náměstí strhal. Ta s nasazenými bajonety zamířila na hotel *Pošta* s úmyslem schůzi rozehnat. Hlídka lstí přesvědčili Antonín Fuksa a Jan Veverka o tom, že se zde nachází rozzuřený dav a že jim jde o život. Následně byla vojenská patrola četnickou hlídkou vyvedena ven z budovy.⁴⁷ Schůze začala v osm hodin. Schůzi zahájil předseda Národního výboru František Mařík. Po něm dostal slovo František Veselý, který připomněl věštbu Jana Ámose Komenského, že se vláda po 300 letech vrátí do českých rukou. Následně promluvil Jan Veverka. Po něm přečetl Antonín Fuksa první československý zákon, který dorazil ještě během schůze telegraficky.⁴⁸ Vše se odehrávalo za velkého jásotu a burácení. Další den 29. října byl prohlášen za sváteční. Výzvou ke klidu schůze skončila. Spát se ovšem nešlo a všeobecné veselí doprovázené zpěvem pokračovalo dlouho do noci.⁴⁹

Ráno 29. října se opět sešel Národní výbor. Nejprve byl zřízen výbor pro veřejnou správu. Do jeho předsednictva byli zvoleni František Veselý, Antonín Fuksa, Jan Veverka, František Živnůstka a František Mařík, dále výbor vojenský, vyživovací a finanční.⁵⁰ Další starostí bylo převzetí kasáren. To měl na starosti Jan Veverka, kterému se podařilo převzít klíče od skladů zbraní a munice.⁵¹ V deset hodin se dostavili k Františku Veselému zástupci 2. pluku císařských myslivců s prohlášením, že se podrobují Národnímu výboru. Zástupci pluku žádali, aby německo-rakouští vojáci nebyli za loajalitu k rakouskému císaři perzekuováni.⁵² Bylo vyjednáno předání 400 kusů pušek a 4 kusů strojních pušek Národnímu výboru. Uvedené zbraně byly předány Sokolu k organizaci Národní obrany, které velel poručík Vlastimil Vodička. Národní obrana spadala do kompetencí vojenského referenta

---

⁴⁵ J. TYWONIAK. *Benešov*, s. 320.

⁴⁶ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 97.

⁴⁷ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 97.

⁴⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 97.

⁴⁹ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.

⁵⁰ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.

⁵¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 98.

⁵² Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Bláníkem 10/8 1928–1929, s. 161–164.; SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 98–99.

Národního výboru Vojtěcha Půlpitla, místostarosty benešovského Sokola.⁵³ Již o den později tyto zbraně sloužily ke cvičné střelbě nutné pro výcvik Národní obrany.⁵⁴ Jako pomocná stráž se Národnímu výboru nabídlo 200 italských příslušníků 2. pluku tyrolských myslivců, kteří se před tím zřekli původního rakouského velení.⁵⁵ U vojáků neněmecké národnosti bylo též běžné strhávání tzv. jablíček, odznaků, které se nosily na čepici s iniciálami vládnoucího císaře.⁵⁶

Národní výbor též vydal příkaz k udržování pořádku.⁵⁷ Dále začal vycházet *Věstník Národního výboru Československého v Benešově*, který informoval o dění v Benešově a nově vznikajícím státě.⁵⁸ Ten měl podobu plakátů nebo letáků.

Ještě 29. října večer došlo k shromáždění lidu na Malém náměstí. Z balkonu svého domu promluvil František Veselý, který byl ten den krátce v Praze⁵⁹, dále Antonín Fuksa a farář ze Soběhrd Jan Vladimír Šebesta⁶⁰. Bylo oznámeno, že dříve zatčený prof. Peregrini za nošení odznaku v italských národních barvách, byl propuštěn díky intervenci Antonína Fuksy. Také se povedlo propuštění českých vojáků zavřených pro dezerci.⁶¹ 30. října se Národnímu výboru podřídily poštovní úřad a okresní hejtmanství.⁶² Na poštovním úřadě pak byla zavedena cenzura pro nespolehlivé osoby.⁶³

Na konci října pod vlivem událostí, které se děly chtěl na starostenskou funkci rezignovat dosavadní starosta Ladislav Feršman. Důvodem bylo vytknutí, že kvůli němu nemá město zastoupení v Národním výboru. Před rozhodnutím, zda rezignovat, se obrátil na Františka Veselého. Ten ho přesvědčil, aby starostou zůstal i nadále. František Veselý se sám starostou stát nechtěl. Ovšem také nechtěl, aby se starostou Benešova stal mladoček a v tu dobu předseda Národního výboru v Benešově František Mařík.⁶⁴

---

⁵³ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 99.

⁵⁴ Antonín FUKSA. *Před deseti lety*. Blaník 44/9 1928, 27. října 1928, s. 1–3.

⁵⁵ Jiří TYWONIAK. *Šedesát let česko-italské desky v Benešově*. Jiskra 36/27, 12. 9. 1986, s. 3.

⁵⁶ Erich RENNER. *Proč to píšu*. Benešov 2004, s. 38.

⁵⁷ Antonín FUKSA. *Převrat v Benešově*. Pod Blaníkem 10/8 1928–29, s. 161–164.

⁵⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 101.

⁵⁹ J. TYWONIAK. *Benešov*, s. 322.

⁶⁰ Vlastimil ŠEBESTA (1878–1962), českobratrský farář působící v Soběhrdech mezi lety 1905–1919, učitel náboženství.

⁶¹ Antonín FUKSA. *Před deseti lety*. Blaník 44/9, 27. 10. 1928, s. 1–3.

⁶² Antonín FUKSA. *Před deseti lety*. Blaník 44/9, 27. 10. 1928, s. 1–3.

⁶³ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 100.

⁶⁴ M. BREJCHA. *Právník a politik*, s. 145–146.

Je možné, že atmosféra říjnového převratu mohla mít na obyvatele i negativní vliv. Ten se mohl projevit v případech dvou sebevražd, které se ve dnech převratu staly. Jednak šlo o oběšeného dělníka z prachovny Antonína Žízalu, narozeného roku 1866, který se oběsil 28. října 1918.⁶⁵ Druhý případ stejného typu sebevraždy byl zaznamenán o tři dny později v hostinci *Na Koruně*, kde byl nalezen oběšený tulák bez dokladů.⁶⁶

Celkově lze říci, že převrat v Benešově byl podobný tomu v Praze. Přebíh proběhl relativně v klidu, k žádnému ostrému střetu nedošlo. Národní výbor postupně převzal řízení města. V městě panovalo spontánní nadšení a mezi obyvateli se mnoho odpůrců převratu nenašlo.

Na události prvních dní v novém státě vzpomínala dcera Františka Veselého Ludmila⁶⁷, které v té době bylo dvacet let. Do svého zápisníku si o těchto dnech poznamenala toto: „28. říjen byl nepopsatelný, krásný. Večer jsme strhávali orlíčky a byli pak ve schůzi, která byla velmi pěkná. Druhý den byl také plný nadšení. Večer 28. jsme chodili, provolávali slávu všem milým mužům a zpívali. Pak zástup šel k našemu domu, kde se zpívalo, házely rakety do výše a pak se šlo domů.

29. byly u nás všechny možné úřady dávat se ve služby Nár. výboru. Prodávala jsem trikolory. Přišli k nám Italové a fotografovali nás. 30. října byly u nás zástupy lidí dvakrát, provolávali slávu tatínkovi. Pak přišli také Italové a volali: „eviva il nostro dottore“⁶⁸. Vše bylo krásně nadšené. Druhý den přijel tatínek z Prahy a na nádraží už byl uvítán od množství lidí a Italů. Večer pak uspořádali Italové lampionový průvod a připevnili na našem balkóně na znamení vděčnosti italský prapor.

Vyšívám Italům prapor na znamení přátelství Čechů. Mám s tím mnoho práce, ale ráda to dělám, protože jsou mi opravdu velmi milí.“⁶⁹

---

⁶⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Staniční kniha policejního úřadu – denní služby, i. č. 403, 1917–1919, číslo knihy 325, 28. října 1918.

⁶⁶ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Staniční kniha policejního úřadu – denní služby, i. č. 403, 1917–1919, číslo knihy 325, 31. října 1918.

⁶⁷ Ludmila KLOUDOVÁ, roz. Veselá (1900–1988), studovala na gymnáziu Benešov, vystudovala práva na Karlově univerzitě, v roce 1924 se provdala za Ivana Kloudu, taktéž právníka, po smrti matky se stala předsedkyní Ženského spolku v Benešově, společně s mužem byla 1. září 1939 zatčena, po týdnu ale propuštěna. Její manžel ale byl do konce války v koncentračním táboře Buchenwald, v roce 1950 došlo k likvidaci jejich advokátní kanceláře, dále pracovala ve skladě nebo jako tkadlena.

⁶⁸ V překladu: Ať žije náš doktor.

⁶⁹ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselé, prov. Kloudové z roku 1918.

4.4. Vývoj po říjnovém převratu

První významná návštěva v Benešově se uskutečnila 5. listopadu 1918. Jednalo se o skupinku politiků v čele s Karlem Kramářem. Dále byli přítomni Václav Klofáč, Gustav Habrmann, František Staněk, Antonín Kalina, Jaroslav Preiss a Karel Svoboda. Ti se zastavili v Benešově na své cestě ze Ženevy zpět do Prahy. Byli přivítáni řadou lidí z města.⁷⁰

V ten samý den odjeli z města tyrolští myslivci, resp. jejich německá část. Nikdo se s nimi neloučil.⁷¹ V pátek 8., resp. v sobotu 9. listopadu měl dorazit do města 102. pluk. Ten se vracel z bojů z Itálie od Piavy. Ne všichni se vraceli organizovaně vlakem, neboť část z nich vyrazila dříve spontánně domů. Vlak, který měl vojáky přivést, měl opakovaně hlášené zpoždění. Vojáky zde měl vítat i bývalý říšský poslanec Isidor Zahradník. S přibývajícím časem se v kruhu předáků města přesunul do hotelu *Na Poště*. Když se davy nerozcházely, požádal starosta města Ladislav Feršman poslance, zda by nemohl promluvit. Ten původně promluvit nechtěl, ale vzhledem k nastalé situaci tak udělal. V něm mj. žádal starostu Ladislava Feršmana, aby za něj vyřídil pozdrav vojákům.⁷² Ti dorazili druhý den asi ve dvě hodiny odpoledne a byli uvítáni představiteli města. Též obdrželi kávu a buchty, což v nejmenším nečekali. V Benešově se shromáždil při této události dokonce dav větší než 28. října, protože dorazili také lidé z venkova. Většina vojáků po slavnosti zamířila zpět do kasáren, část obsadila piaristickou kolej, kde se ubytovali.⁷³ Další dva transporty vojáků následovaly 10. a 11. listopadu.⁷⁴ „9. listopadu přijeli vojáci 102. pluku do Benešova. Měla jsem tam noční službu na nádraží, kdež jsme leželi na lavicích. Bylo tam hodně práce a spali jsme jen asi 2 hodiny. Bylo vše ale velmi pěkné.“⁷⁵ Takto vzpomínala na návrat 102. pluku do Benešova Ludmila Veselá.

V kasárnách 102. pluku došlo 13. listopadu 1918 k velké krádeži potravin. Bylo zjištěno, že stráž, která hlídala, o tom musela vědět, a proto bylo 7 vojáků zadrženo. Bylo zjištěno, že ukradené potraviny vojáci nabízeli v hostincích ve městě. Byli zadrženi a obviněni.⁷⁶

---

⁷⁰ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 111–113.

⁷¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 113.

⁷² SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 113–119.

⁷³ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 119–123.

⁷⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 123–124.

⁷⁵ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselého, prov. Kloudové z roku 1918.

⁷⁶ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Staniční kniha policejního úřadu – denní služby, i. č. 403, 1917–1919, číslo knihy 325, 13. listopadu 1918.

Po rozšíření Národního výboru v Praze 14. listopadu 1918 a jeho přeměně na Revoluční Národní shromáždění, které mělo 256 členů, realistům připadlo 6 mandátů. Jedno z těchto míst obsadil František Veselý.⁷⁷

Odjezd italských vojáků z města nastal 21. listopadu 1918. Jednalo se o italské vojáky, kteří byli součástí tyrolských myslivců, a o zajaté italské důstojníky, kteří byli po 28. říjnu ve městě hosty. Společně s nimi odjelo několik francouzských důstojníků, taktéž původně zajatců. Na rozdíl od odjezdu německé části tyrolských myslivců si u příležitosti jejich odjezdu konala městská slavnost.⁷⁸ Na odjezd Italů vzpomínala Ludmila Veselá, která si mezi nimi našla mnoho přátel a učila se od nich italsky: „*Poslední večer, kdy byli Italové v Benešově, přišli k nám všichni se rozloučit. Byl to krásný večer. Lituji, že jsem o kus přišla, protože jsem přijela z Prahy. I odjezd byl pěkný. Byli všichni veselí a vděční. Rozdávali jsme jim na nádraží chléb a čaj. Naším známým dali jsme chleba bochník, kuřata a cukroví. Když jsme šli z nádraží, bylo mi opravdu smutno. Zůstala zde chudá rodina, která nemohla odjet, protože se jim mělo narodit dítě. Ted' už je na světě. Ctíba mu byl podle jména kmotrem. Chtěli, abych byla já, ale je to chlapeček. Ptali se, neměla-li bych nic proti tomu, kdyby ho pokřtili Lidunka.*“⁷⁹

Nadšení ze vzniku nového státu bylo nejspíše velké, neboť 22. listopadu 1918 bylo upozorňováno na to, že ve městě často dochází k přerušení dodávek elektrického proudu, a to z důvodu zapletení vyvěšených praporů do elektrického vedení. Městské zastupitelstvo pak vyzvalo, aby majitelé domů tyto prapory řádně upevnili, aby se těmto událostem předcházelo.⁸⁰

Činnost Národního výboru skončila 8. prosince 1918⁸¹ na základě rozhodnutí vlády, které se událo o den dříve. O týden později navštívil město ministr školství Gustav Habrmann a básník Josef Svatopluk Machar, v té době poslanec Revolučního Národního shromáždění. Ten se zde ve svém projevu silně satiricky opřel do Habsburků, resp. Hohenbergů.⁸² První vlak s italskými legionáři, který mířil do Prahy, projel městem 16. prosince.⁸³ K nové přísaze

---

⁷⁷ M. BREJCHA. *Právník a politik*, s. 146.

⁷⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 127.

⁷⁹ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselého, prov. Kloudové z roku 1918.

⁸⁰ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 57.

⁸¹ Josef PETRÁŇ (ed.). *Benešovsko-Podblanicko*. Praha 1985, s. 180.

⁸² SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 131.

⁸³ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 129.

102. pluku, která nyní pluk vázala k nově vzniklé republice, došlo 17. prosince. O tři dny později byla část vojáků poslána do severních Čech.⁸⁴

Tomáš Garrigue Masaryk se do Československé republiky vrátil 20. prosince, kdy ho v železniční stanici Horní Dvořiště uvítal mj. František Veselý. O den později tento vlak přijel po dvanácté hodině do Benešova, kde se na chvíli zastavil. Tomáš Garrigue Masaryk byl uvítán předsedou Národního výboru Františkem Maříkem, představiteli veřejného života, mnoha občany a školní mládeží s učiteli.⁸⁵ Masaryk poděkoval těmito slovy: „*Býval jsem tu často před válkou a za války jsem se u vás o Konopišti naposledy informoval. Mnoho sice bylo již pro samostatnost národa vykonáno, ale mnoho a těžší práce nás ještě očekává.*“⁸⁶ Vlak s prezidentem odtud pokračoval dále do Prahy. Ludmila Veselá svého otce na hranice nedoprovázela a s prezidentem Masarykem se setkala až v Benešově: „*Maminka uvítala našeho prezidenta v Budějovicích a tatínek na hranicích. ... Já jsem uvítala našeho prezidenta v Benešově. Velice mě těšilo, když mne poznal a podal mi ruku, s Olgou jsem si také podala ruku. Pak jsem mluvila s tatínkem. Nálada toho dne byla krásná. Na svoji pravou ruku jsem hleděla jako na posvátný klenot, protože se jí dotkl tak milovaný muž všemi, jako je náš drahý tatíček Masaryk.*“⁸⁷

Na Vánoce pak dal prezident Masaryk svým čtyřem spolupracovníkům dárky. Jedním z nich byl František Veselý, kterému doručoval dárek posel Pokorný. Ten později své vzpomínky na dobu, kdy sloužil u Masaryka, sepsal a neopomněl vyličit svoji cestu za Františkem Veselým: „*V Benešově jsem nikdy před tím nebyl. Nádraží není v městě a já hledal někoho, abych se přeptal na cestu. Byla již tma a já měl obavy, jak se dostanu v čas do bytu Dra Veselého.*

(...) ptal jsem se, zda nemám čest mluvit s panem Doktorem Veselým? Inu ovšem a pak po vysvětlení a udání účelu mé návštěvy, požádal mě pan doktor, abych posečkal a zavřel dveře vedoucí do kanceláře a v okamžiku se otevřely dveře vedoucí do bytu a byl jsem pozván dále.

(...)

---

⁸⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 134.

⁸⁵ Jiří TYWONIAK. *T. G. Masaryk a Benešov*. In.: Z. Brandl – J. Petrůň (edd.), Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 30/2-1990. Benešov 1990, s. 112–113.

⁸⁶ Tomáš Garrigue Masaryk. *Cesty demokracie I. 1918–20*. Praha 2003, s. 20.

⁸⁷ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselého, prov. Kloudové z roku 1918.

Po večeri jsem se dověděl, že páté místo bylo připraveno pro syna, který tou dobou byl na vojně, ale nevěděli, zda jest živ, nebo kdyby snad přišel, aby jeho místo bylo připraveno.

Po večeri pan doktor požádal mě, abych mu předal, co pan president posílá. Trochu byli všichni překvapeni, když jsem ze své aktovky vyndal šedivý obyčejný papírový sáček a dal jej do rukou doktora. Položil jej na stůl a jaksi nedůvěřivě pohleděl na mne a počal vybírat obsah. Postupně vyndal tři kusy mýdel různé barvy a velikosti. Na každém byl lísteček, a to: Amerika, Francie, a Rusko.

Po krátké přestávce pan doktor vysvětlil všem přítomným, že pan president jako filosof jistě měl na mysli posláním těchto tří kusů mýdel svým politickým opozičníkům a i spolupracovníkům, aby očistili vše, co v dřívější době je dělilo od spolupráce a vzájemného porozumění. A nápisy na jednotlivých mýdlech měly připomenouti, že v těch zemích se bojovalo a pracovalo pro ono sjednocení národa a zrození Československé republiky, mnohdy za těžkých podmínek a tisíce českých a slovenských chlapců položilo za to své mladé životy.

(...). Slečna se nabídla, že mě doprovodí, abych snadněji našel cestu k nádraží. Já to s nadšením uvítal neb být ve společnosti tak švarné dívčiny bylo velmi příjemné. Došla se mnou až na nádraží a tam mě předala staničnímu úředníku a odešla.

Vlak ku Praze v tu dobu nejel, ale asi za dvacet minut vypravil Benešov do Prahy samotnou lokomotivu pro nějaký nákladní vlak a pan výpravčí nechal připojit osobní vůz k této lokomotivě a já se tak dostal ještě před půlnocí do Prahy.⁸⁸

---

⁸⁸ Soukromý archiv Jarmily Mertlové. Vypravování kurýra T. G. M. s dárkem od presidenta k Vánocům 1918.

5. 1919–1921

5.1. Obecní politika

V květnu 1919 dochází nejen v Benešově, ale i po celém okrese k zakládání buněk nově vzniklé Socialistické strany československého pracujícího lidu, ta vznikla odštěpením ze sociální demokracie. V Benešově se její organizace ujal Jan Veverka, bývalý sociální demokrat a bývalý člen Národního výboru.⁸⁹ František Modráček, který tuto novou stranu vedl, navštívil Benešov 31. března 1920, kdy zde měl na schůzi proslov, ve kterém kritizoval stávající vládu.⁹⁰ Strana se ještě nestihla zúčastnit voleb do zastupitelstva v roce 1919, do Národního shromáždění v roce 1920 však již kandidovala.

5.1.1. Volby do obecního zastupitelstva 1919

Obecní volby v Benešově proběhly dne 15. června 1919. Voleb se účastnilo celkem šest stran a dopadly následovně:

Strana	Počet hlasů	Počet mandátů	%	ČSR
Československá sociálně demokratická strana	1 097	12	31,58 %	32,5 %
Československá strana lidová	178	1	5,15 %	9,8 %
Skupina českých židů toho času v politických stranách neorganizovaných	190	2	5,46 %	- ⁹¹
Československá národní demokracie	549	6	15,80 %	9,6 %
Republikánská strana československého venkova	102	1	2,94 %	15,3 %
Československá strana socialistická a pokroková	1 357	14	39,07 %	17,3 %

Tab. 1: Výsledky obecních voleb v Benešově ze dne 15. června 1919.⁹²

Jak je patrné z tabulky, vítězství ve volbách slavili národní socialisté, druhá skončila sociální demokracie. Vítězství levicových stran lze přičítat i příklonu k levicovým stranám po první světové válce. V celorepublikovém měřítku ale jasně dominovala sociální demokracie,

⁸⁹ SOA Praha-SOkA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 43, i. č. 322.

⁹⁰ Benešov, Tábor 13/54, 2. 4. 1920, s. 2.

⁹¹ Strana nekandidovala po celé republice, ale pouze v regionálních kandidátkách.

⁹² SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, k. XXXI, Výsledky voleb do obecního zastupitelstva, s. 674.

kteřá však v Benešově skončila druhá. Vítězství národních socialistů mohlo pomoci i to, že v této straně byl František Veselý, který byl přítelem Tomáše Garrigua Masaryka. Dalším faktorem byla zcela nepochybně změna volebního systému, kdy byl zrušen kuriální systém.

Vítězství národních socialistů, kteří kandidovali společně s realisty, je nutno vnímat v delší časové perspektivě. Před první světovou válkou volby vyhrávali mladočeši (národní demokraté), jejich počínání na radnici podporovali realisté. Po rozkolu mezi těmito stranami navázali realisté spolupráci s národními socialisty. Vítězství ve volbách tak bylo vítězstvím opoziční strany, kdy byl během války v čele Ladislav Feršman jako nestraník. A ačkoliv zde národní demokraté získali více, než činil celorepublikový zisk, byl jejich zisk spíš ztrátou.

Agrární strana v Benešově zcela propadla. Nejspíše proto, že stranu nevedla žádná větší osobnost. Lze to těžko vysvětlit, neboť Benešov byl převážně agrárním městem. Zato lidovcům na kandidátce osobnosti chyběli, za což byla po volbách kritizována.⁹³ Úspěšnější byli v tomto směru místní židé, kteří ve volbách uspěli právě z toho důvodu, že nasadili známé kandidáty.

Vítězství ve volbách slavili národní socialisté v čele s Františkem Veselým, kteří ukončili vládu mladočechů na radnici. Do zastupitelstva byli zvoleni za národní socialisty František Novotný⁹⁴, František Veselý, Antonín Dvořák, Antonín Fuksa, Václav Blažek, Bedřich Šustr, František Soudný, Vojtěch Půlpitel, Václav Hozr, Inocenc Čermák, Marie Pěkná, Václav Friese, František Kohlíček a Jana Kubínová; národní demokraty, tj. dříve za mladočechy⁹⁵ František Mařík, ten ještě před první schůzí na svůj mandát rezignoval a nahradil jej Josef Peška, dále Rudolf Jedlička⁹⁶, Josef Skopec, Františka Hrušková, Karel Srba⁹⁷ a Josef Švarc; za sociální demokracii Leopold Vambora, Václav Chobotský, Václav Barták, František Havlíček, Florian Ouředníček, Emanuel Kaňka, Anna Hocková, Karel Přívora, Josef Zíka a Bohuslav Bartoň; za lidovce Jan Skála; za agrárníky Josef Váňa a za židy Julius Taussig a Hugo Rindler. U Jana Paulína a Marie Bartoňové se mi nepodařilo dohledat, za které strany kandidovali. Je možné, že Marie Bartoňová byla ženou Bohuslava Bartoně, který kandidoval

---

⁹³ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 15. červen 1919.

⁹⁴ František NOVOTNÝ, vedoucí benešovského cechu pekařů, starosta Benešova v letech 1919–1921

⁹⁵ V zápise městské kroniky, který byl psán zpětně v roce 1924, je stále uváděno, že se jednalo o mladočechy.

⁹⁶ Rudolf JEDLIČKA (1859–1935), profesor na gymnáziích v Českých Budějovicích a Praze v Truhlářské ulici, od roku 1897 okresním školním inspektorem v Mnichově Hradišti, později v Turnově a v Praze, v letech 1908–1926 ředitel benešovského gymnázia, poté předseda okresní školní komise.

⁹⁷ Karel SRBA (1861–1920), 60 let, dlouholetý předseda benešovského spolku řezníků a uzenářů, předseda okresních živnostenských společenstev, člen obchodní komory v Českých Budějovicích, zastupitel a radní v Benešově.

za sociální demokracii. Můžeme tedy předpokládat, že společně s manželem kandidovala za stejnou stranu. Pokud to tak bylo, musel Jan Paulín kandidovat za národní socialisty.⁹⁸

O úkolu nově zvoleného zastupitelstva se zmínil Antonín Fuksa následovně: „*Jako noví průkopníci nové a doufáme plodné éry české politiky nastupujeme ku práci v obecní samosprávě. A máme-li na zřeteli jen poměry místní, nemůžeme bez obav hleděti do budoucnosti. Obecní hospodářství je rozvrácené, takže naše první činnost může být založena v prvním období výhradně na odstranění nedostatků než na novém programu.*“⁹⁹. To znamenalo, že v první fázi se bylo třeba zaměřit na poválečnou obnovu města.

Starostou byl na první schůzi nového zastupitelstva 29. června 1919 zvolen 34 hlasy František Novotný, národní socialista, dva hlasovací lístky byly odevzdány prázdné. První náměstek Bohuslav Bartoň, kandidující za sociální demokracii, byl zvolen plným počtem hlasů. Druhý náměstek Antonín Dvořák, kandidát za národní socialisty byl zvolen 27 hlasy, ostatní lístky byly prázdné.¹⁰⁰

Rozdělení rady, která měla 12 členů, bylo: 5 národních socialistů, 4 sociální demokraté, 2 národní demokraté a 1 žid. Za národní socialisty byli v dodatečné volbě zvoleni: Václav Blažek, Antonín Fuksa a Bedřich Šustr; za sociální demokraty: Václav Barták, Václav Chobotský a František Havlíček; za národní demokraty: Josef Peška a Josef Skopec a za židy: Hugo Rindler.¹⁰¹

Na první schůzi došlo také k rozdělní referátů. Po 4 referátech obsadili národní socialisté a sociální demokraté, 2 národní demokraté a 1 židé. Rozdělení referátů bylo následující: Antonín Fuksa měl na starost záležitosti finanční a dům č. p. 100, Václav Blažek zeměbrancecké kasárny, mlýn a Bedrčský dvůr, Bedřich Šustr hřbitovy, kasárny a dům č. p. 60, Antonín Dvořák elektrárnu, vodárnu a okrasná stromořadí, Bohuslav Bartoň výroční trhy, tržiště a dům č. p. 77, Václav Chobotský chudobinec a čištění ulic, Václav Barták ovocné aleje, obecní pozemky a cesty, František Havlíček dlažbu ulic a kanalizaci, Josef

---

⁹⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 99.

⁹⁹ *Nové zastupitelstvo*. Blaník 18/2, 5. 7. 1919, s. 3.

¹⁰⁰ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 100–101.

¹⁰¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 101.

Skopec policii, lesy a týdenní trhy, Josef Peška piaristickou kolej, váhu a gymnázium a Hugo Rindler opatrovnu, čítárnu a muzeum.¹⁰²

Na základě výsledků voleb do obecních zastupitelstev podala 7. července 1919 demisi Kramářova vláda. O den později pak byla jmenována první Tusarova vláda. Ministrem spravedlnosti byl jmenován František Veselý. Ve funkci zůstal necelý rok do 20. května 1920. Jmenování Veselého bylo poněkud nezvyklé. Jednak obsadil místo pro národní socialisty, ač byl realistou. Je pravda, že obě dvě strany úzce spolupracovaly a později byly sloučeny. Prezident Masaryk ho jmenoval přesto, že nebyl navržen národními socialisty. Veselý byl méně známý advokát z malého města.¹⁰³ Roli zde hrála nejspíš osobní vazba Veselého na Masaryka a snaha Masaryka o větší zasahování do politiky státu.

5.1.2. *Politické dění po volbách*

Obecně nelze říci, že na radnici ve sledovaném období došlo k nějakému rozhodnutí, které by se dalo označit za podstatné. V tomto období byla hlavně řešena běžná agenda. Šlo tak o údržbu města v podobě investic jako byla výstavba plotu u kasáren, úpravy kanalizace apod. Jediné, co se více vymykalo této agendě, byl návrh na přejmenování Zámecké ulice na Sokolskou třídu, který byl navržen městskou radou 25. července 1921.¹⁰⁴ O čtyři dny později tento návrh zastupitelstvo nepodpořilo.¹⁰⁵ Teprve později, ještě ve 20. letech, byla ulice přejmenována na Tyršovu.

I tak došlo v zastupitelstvu k několika změnám. Jako první byla již zmíněná rezignace Františka Maříka. Další, kdo na post zastupitele rezignoval, byl Inocenc Čermák. Odstoupil z toho důvodu, že byl služebně přeložen z Benešova v únoru 1920. V zastupitelstvu jej nahradil Rudolf Pokorný.¹⁰⁶ Další měsíc Bedřicha Šustra v zastupitelstvu nahradil Antonín Hozr.¹⁰⁷ Poslední změnou v zastupitelstvu byla rezignace Františka Nerada 4. prosince 1920.

---

¹⁰² SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městské rady 1916–1920, i. č. 211, číslo knihy 187, 1. července 1919.

¹⁰³ M. BREJCHA. *Právník a politik*, s. 151–152.

¹⁰⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městské rady 1920–1927, i. č. 212, číslo knihy 188, 25. července 1921.

¹⁰⁵ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 217.

¹⁰⁶ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, nestr.

¹⁰⁷ *Ve schůzi obecního zastupitelstva*. Blaník 12/2, 27. 3. 1920, s. 1–2.

Ten k tomu neměl zákonný důvod, proto jeho rezignaci muselo odsouhlasit městské zastupitelstvo, které ji schválilo.¹⁰⁸

5.1.3. Volba Františka Veselého starostou

Již dříve trápily starostu Antonína Novotného zdravotní problémy, a proto musel na začátku roku 1920 vzít čtvrtletní zdravotní dovolenou.¹⁰⁹ Z tohoto důvodu na svoji funkci později rezignoval. K nové volbě starosty v Benešově došlo 18. března 1921. Místo Františka Novotného byl čtrnácti hlasy národních socialistů starostou zvolen František Veselý.¹¹⁰ Ve svém nástupním projevu vzpomněl na odstupujícího starostu Novotného a zdůraznil, že strany zvolené na program socialismu by měly provádět politikou přiměřenou ideji hospodářské a sociální a „osvobodit člověka z poroby duševní i tělesné“¹¹¹. Ve funkci zůstal přibližně půl roku, kdy 8. října 1921 byla městským zastupitelstvem přijata jeho rezignace. Následně proběhla nová volba, kde byl do funkce starosty zvolen další národní socialista a gymnaziální profesor Antonín Dvořák. Jelikož se jednalo o II. náměstka starosty, proběhla nová volba pro tento post, zde byl zvolen Václav Blažek. Ten byl dříve členem městské rady, proto do ní byl dovolen Václav Fries.¹¹²

5.1.4. Úmrtí Františka Starka

Dne 11. listopadu 1920 zemřel bývalý starosta města František Stark¹¹³. Jeho pohřbu o tři dny později se zúčastnilo velké množství lidí¹¹⁴, mj. zastupitelský sbor. Rada města rozhodla, že místo zaplacení 500 Kč za věnec tyto peníze věnuje dobročinným účelům. Konkrétně 400 Kč městskému sirotčinci a 100 Kč Komenského škole ve Vídni.¹¹⁵

5.1.5. Kritika ČSR

4. června 1919 byl zadržen obuvník z Vlašimi Antonín Procházka, který na nádraží v Benešově kritizoval vojenská opatření Československa. Podobně Anna Bartošová z Vršovic

---

¹⁰⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 156.

¹⁰⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 159.

¹¹⁰ Benešov. Tábor 13/60, 25. 3. 1921, s. 1.

¹¹¹ ANM, František Veselý, k. 21, i. č. 2500, Proslov Františka Veselého při zvolení starostou města Benešova z 19. března 1921.

¹¹² SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 229–230.

¹¹³ František STARK (1844–1920), učitel a Sokol, starosta Benešova 1909–1913.

¹¹⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 163.

¹¹⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Staniční kniha policejního úřadu – denní služby, i. č. 404, 1919–1921, číslo knihy 326, 12. listopadu 1920.

a Josef Lechman z Pankráce ve vlaku se vyjadřovali proti dceři Masaryka, že prý nadřazuje židům. Všichni tři byli předáni Okresnímu soudu v Benešově.¹¹⁶

5.1.6. *Vznik místní pobočky Komunistické strany Československa*

V roce 1920 proběhl v sociální demokracii rozkol, který se samozřejmě přenesl i do regionů. V Benešově konkrétně víme o konání důvěrné schůze komunistů v hostinci *Na Hraběcí* 17. února 1921. Zde mj. vystoupil jako řečník redaktor *Rudého práva* Lev, který měl projev zaměřený proti republice.¹¹⁷ Místní pobočka komunistické strany byla v Benešově založena ještě v roce 1921.¹¹⁸

5.2. Měnová reforma

Cílem měnové reformy bylo oddělit měnu, která se nacházela v Československu, od inflační rakousko-uherské koruny ve zbytku monarchie, a tím provést první krok k vlastní měně. Nejprve byly v noci z 26. na 27. února 1919 uzavřeny hranice. K samotnému kolkování bankovek došlo mezi 3. a 9. březnem 1919. Během kolkování byla polovina bankovek zadržena ve formě nucené státní půjčky. Poměr nové a staré měny byl 1:1. Následoval soupis ostatního jmění, z něhož byla vyměřena dávka z majetku.¹¹⁹ S kolkováním bankovek vypomáhali členové učitelské sboru obecné a měšťanské školy dívčí.¹²⁰

Kolkovací akce proběhla v Benešově bez vážných incidentů. Zajímavé byly případy flašinetářky a žebračky, které obě přinesly obnosy v řádech tisíců korun.¹²¹ Leopold Kolář o zadržování bankovek poznamenal, zda bude vše o 50 % lacinější.¹²² Piaristická kolej zaplatila daně za rok 1919 před odevzdáním bankovek. Snaha zbavit se rakousko-uherských bankovek byla ovšem všeobecná.¹²³ To dokládá nadprůměrný vzrůst vkladů do Městské spořitelny v únoru 1919.¹²⁴

---

¹¹⁶ Alois KOCMAN. *Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920*. Praha 1959. s. 69.

¹¹⁷ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 45, i. č. 119.

¹¹⁸ Josef PETRÁŇ (ed.). *Benešovsko-Podblanicko*. Praha 1985, s. 185.

¹¹⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 7

¹²⁰ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 17.

¹²¹ *Okolkování bankovek*. Blaník 2/1, 15. 3. 1919, s. 3.

¹²² SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 25. únor 1919.

¹²³ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 4. března 1919.

¹²⁴ Ročenka městské spořitelny v Benešově 1920 (Benešov: Městská spořitelna, 1920), s. 18.

Podobně, jako byla zadržena část peněz ve formě nucené státní půjčky, byly organizovány dobrovolné půjčky státu. Například na půjčku národní svobody v roce 1919 dali učitelé z obecné a měšťanské školy dívčí celkem 6 600 Kč.¹²⁵ Podobně v březnu 1920 upsalo město na půjčku práce pro Československou republiku 25 000 Kč.¹²⁶

5.3. Volby do Národního shromáždění 1920

Volby do Národního shromáždění proběhly 8. dubna 1920 a jejich výsledek v Benešově v porovnání se Československem byl následující:

Strana	Počet hlasů	%	ČSR
Československá sociálně demokratická strana dělnická	1 499	36,17 %	25,7 %
Československá strana socialistická	952	22,97 %	8,1 %
Československá národní demokracie	745	17,97 %	6,3 %
Československá živnostensko-obchodnická strana středostavovská	458	11,05 %	2,0 %
Československá strana lidová	263	6,34 %	11,3 %
Socialistická strana československého lidu pracujícího	91	2,20 %	0,9 %
Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu	53	1,29 %	9,7 %
Sdružené židovské strany	40	0,97 %	1,3 %
Strana malorolníků, domkářů a živnostníků republiky Československé.	39	0,94 %	0,7 %
Německá demokratická strana svobodomyšlná (Deutsche Demokratische Freiheitspartei)	4	0,10 %	1,7 %

Tab. 2: Volby do Poslanecké sněmovny Národního shromáždění, uvedeny jsou jen strany, které měly v Benešově volební zisk.¹²⁷

Na výsledku voleb je stále patrný všeobecný příklon k levicovým stranám po první světové válce. Na rozdíl od voleb do obecního zastupitelstva o rok dříve vyhrála v městě volby sociální demokracie, druzí skončili národní socialisté. Přesto se jednalo v celorepublikovém měřítku o úspěch nadprůměrný, Benešov byl opravdu jedním z měst, kde

¹²⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 18.

¹²⁶ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, nestr.

¹²⁷ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 161.

měli národní socialisté svoji velkou voličskou základnu. Je možné, že voliči tak reagovali na situaci ve městě, kdy úplně nemuseli být spokojeni s vládou stranou. Čtyři hlasy, které byly odevzdány Německé demokratické straně svobodomyšlné, patřily nejspíše někomu z německé části služebnictva na Konopišti nebo někomu z místních židů, kteří byli ještě vychováni v místní židovské škole, kde se vyučovalo německy a která zanikla na konci 19. století.

Do nově vzniklého Senátu kandidoval František Veselý. V těchto volbách byl zvolen jedním z deseti senátorů národních socialistů. Senátorem byl zvolen opakovaně a zůstal jím téměř až do své smrti v roce 1935, kdy se ze zdravotních důvodů rozhodl, že svůj mandát již nadále nebude obhajovat.¹²⁸

5.4. Sčítání lidu 1921

Sčítání lidu v Československu mělo navázat na tradici z Rakouska-Uherska, kde ke sčítání docházelo každých deset let a kdy poslední sčítání proběhlo v roce 1910. Vzhledem k nedostatečné přípravě bylo sčítání lidu přesunuto na rok 1921, konkrétně ke dni 15. února.¹²⁹ V Benešově, kde mělo sčítání lidu na starost okresní hejtmánství, se sčítáním lidu pomáhali učitelé.¹³⁰

	Počet obyvatel	Počet domů	Rozloha
1910	7 400	470	1 154 ha
1921	7 828	531	1 154 ha

Tab. č. 3: Všeobecné údaje ke sčítání lidu z let 1910 a 1921.

Údaj, který se po dobu od posledního sčítání nezměnil, je rozloha města. Co se měnilo, byl počet obyvatel a počet domů – ten vzrostl. Počet obyvatel vzrostl asi o 400. V této době lze těžko mluvit o tom, že se jednalo o válečné uprchlíky. Ti byli již zpět ve svých domovech. Domů přibýlo přibližně 60, jednalo se hlavně o výstavbu domů pro chudší obyvatelstvo, které nebyly tolik velké. Ze sčítání z roku 1921 známe počet mužů 4157 a žen 3671. Bohužel tyto údaje z roku 1910 nejsou k dispozici.

¹²⁸ M. BREJCHA. *Právník a politik*, s. 159

¹²⁹ Zdroje čísel, která jsou uvedena v tabulkách: Statistický lexikon obcí v Čechách: úřední seznam míst podle zák. ze dne 14. dub. 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.: vyd. minist. vnitra a Stát. úřadem statist. na zákl. výsledků sčítání lidu z 15. února 1921. V Praze: Stát. úřad statist., 1923. xxiv, 596 s. Statistický lexikon obcí v republice Československé. 1, Čechy a Spezialortsrepertorium der österreichischen Länder: 9. Böhmen.

¹³⁰ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola chlapecká, Školní kronika Obecné a měšťanské školy chlapecké v Benešově 1919–1937, školní rok 1920/1921.

	Česká	Německá	Jiná	Cizozemci	Židovská
1910	7 298	60	21	21	-
1921	7 545	38	172	48	25

Tab. č. 4: Národnostní složení Benešova v letech 1910 a 1921.

Mezi sčítáním lidu v roce 1910 a 1921 došlo u národnosti k jednomu podstatnému rozdílu. V roce 1910 se národnost určovala podle tzv. obcovací řeči, tj. jazyka, který člověk užíval nejvíce. To znamená, že ačkoliv mohl být národností Čech, ale nejvíce používal němčinu, musel se hlásit k německému národu. Další úpravou v sčítání lidu v roce 1921 bylo uznání židovské národnosti, což bylo změnou oproti původnímu chápání židovství pouze jako náboženství.

U případu Benešova je patrné, že na základě výsledků sčítání se opravdu jednalo o české město. V obou dvou sčítáních měla česká, resp. československá národnost, přes 95 %. Němci, kteří v Benešově přebývali, byli z části služebnictvo z Konopiště. To bylo z části české, ovšem vzhledem k užívání němčiny se museli dříve hlásit k německé národnosti. Ovšem k německé národnosti se mohli hlásit také místní židé, kteří chodili do místní židovské školy, která byla uzavřena na konci 19. století.¹³¹ K židovské národnosti se v tomto sčítání přihlásilo 25 osob. Výsledky sčítání lidu byly otištěny v místním tisku. Z toho se dovídáme, že v městě bylo přítomno 151¹³² nebo 152¹³³ Maďarů.

¹³¹ BREJCHA. *Právník a politik*. s. 47–48.

¹³² Benešov. Tábor 11/55, 11. 3. 1921, s. 2.

¹³³ *Sčítání lidu*. Stráž Podblanica 15/2, 18. 3. 1921, s. 4.

	Římskokatolické	Evangelické	Izraelské	Jiné	Československé	Bez vyznání
1910	6 967	61	367	5	-	-
1921	4 960	204	299	65	1 792	508

Tab. č. 5: Konfesijní složení Benešova v letech 1910 a 1921.

Poslední zajímavou statistikou je konfesijní složení města. To se výrazně proměnilo, neboť vznik nového státu provázela silná protikatolická vlna. V roce 1920 nově vznikla Československá církev, ke které proběhla následně největší konverze. Nově bylo dovoleno nehlásit se k žádné konfesi.

Odchod z katolické církve je na první pohled patrný. V roce 1910 se ještě ke katolické církvi hlásilo přibližně 94 % obyvatel města. O jedenáct let později je to 63 %, to znamená, že katolickou víru opustila přibližně jedna třetina obyvatel města. Ta povětšinou konvertovala do Československé církve nebo se k žádné konfesi nepřihlásila. Evangelické náboženství v Benešově po roce 1918 reprezentovala Československá církev bratrská a do jejich řad zamířili bývalí katolíci. Je také patrný pokles židovského vyznání.

V novinách *Tábor* můžeme najít zpřesnění konfesijního rozložení v Benešově. Čísla úplně neodpovídají výsledkům, které zpracoval Státní úřad statický, dávají nám představu o tom, jaké další konfese se v městě nacházely. Evangelické církve byly v Benešově dvě, 163 lidí se hlásilo k Československé bratrské církvi a 43 k reformovaným evangelíkům. V kategorii, která je oficiálně vedena jako *Jiné*, bychom našli 3 lidi hlásící se k augšpurské konfesi, 21 pravoslavných a 44 řeckých katolíků.¹³⁴

5.5. Zásobování města

Zásobovací situace ve městě, podobně jako ve zbytku státu, nebyla dobrá. O benešovském posvícení 18. srpna 1918 zapsal Leopold Kolář do kroniky toto: „*Slavíme posvícení – však smutné, bez masa a bez koláčů. Už 14 dní jsme bez masa. Na naše číslo se přiděl nedostal! Zlá doba a bude ještě horší.*“¹³⁵

Začátkem roku 1919 došlo k vlně antisemitismu. Terčem se nejvíce stávali ti židé, kteří byli zaměstnáni na úřadech. V těchto úřadech lidé viděli zbytky staré monarchie a neviděli pro ně další využití.¹³⁶ Dalším důvodem, proč byli židé obviňováni, byla špatná hospodářská

¹³⁴ Benešov. Tábor 11/55, 11. 3. 1921, s. 2.

¹³⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 18. srpen 1918.

¹³⁶ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 141.

situace.¹³⁷ Jednalo se o hladové bouře, které byly v této době v Československu běžné.¹³⁸ Ve městě byly problémy se zásobováním, výdej některých potravin byl pouze na lístky, např. mouky nebo brambor, bujela lichva a panovala všeobecná drahota.¹³⁹ Problémy byly také s nedostatkem uhlí.¹⁴⁰

Zkraje roku 1920 vznesla Františku Veselému II. obchodní župa v Benešově protest proti vázanému obchodu. Stěžovala si na vázané hospodářství, které bylo podle nich příčinou vysokých cen. Stížnost byla vedena proti vysokému daňovému zatížení. Varovali, že další daňové zvyšování bude mít za následek další zvyšování cen. Ohrazují se proti redistribuci potravin, kdy je dostávají hlavně družstva a úřednické a dělnické konzumy. Obchodníci žádají volný obchod a menší daňovou zátěž a nedomáhají se žádných zvláštních privilegií.¹⁴¹

Situace se postupně zlepšovala. A o posvícení v roce 1921 již čteme v městské kronice toto: „Posvícení v Benešově oslaveno opět po válce zas jak se sluší a patří. Bílé pečivo opět se objevilo, všude je ho dost a k pekařům běhají „paněnký“ s pekáči koláčů i s upečenými a vonícími od pekařů – že radost pohledět.

Zas jednou v Benešově posvícení žije. A což ty muziky – hospody se pořád otrásají!...

Zdá se, že se vrací mírový život!...“¹⁴².

5.6. Kultura

V městě se konala bohatá kulturní činnost. Pravidelné byly zejména divadelní představení nebo přednášky. Z přednášek bych rád vyzvedl tu z 19. června 1921, kdy došlo k informační schůzi o připravovaném projektu přehrady Štěchovice.¹⁴³

5.6.1. Oslavy narozenin prezidenta Masaryka

Zvyk připomínat narozeniny hlavy státu můžeme vidět již za Rakouska-Uherska. Minimálně byl v kronikách tento fakt připomínán jako významný den. Tento zvyk pak pokračoval po vyhlášení samostatného státu. Tentokrát šlo o oslavu, se kterou se lidé lépe ztotožňovali.

---

¹³⁷ Eva PROCHÁZKOVÁ. *Benešov*. Benešov 1998, s. 43.

¹³⁸ Zdeněk KÁRNÍK. *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Praha 2003, s. 56.

¹³⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 151–152.

¹⁴⁰ Alois KOCMAN. *Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920*. Praha 1959. s. 15.

¹⁴¹ ANM, František Veselý, k. 42, i. č. 3563, protest II. obchodní župy Benešov proti daňovému zatížení.

¹⁴² SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 177.

¹⁴³ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Kulturní činnost – všeobecné údaje; oslavy apod., k. č. 174, i. č. 992 p. 228, 229, 231.

Při oslavě narozenin prezidenta Masaryka v roce 1920 se konal kulturní program v hotelu *Na Poště*. Vstupné bylo dobrovolné a výtěžek šel na Masarykovu ligu proti tuberkulóze.¹⁴⁴ O rok později byla konána přednáška *O životě, díle a významu T. G. Masaryka*, kterou vedl František Veselý.¹⁴⁵ V městě byly též vyvěšeny prapory.

5.6.2. Dobročinné sbírky

Sbírky, které se ve městě konaly, byly celorepublikového rázu. Již na *Půjčku národní svobody*, která se konala po říjnovém převratu, bylo městem upsáno 50 000 Kč, které byly opatřeny půjčkou u Městské spořitelny.¹⁴⁶ V roce 1919 přinášeli lidé z Benešova a okolí zlaté a stříbrné předměty v rámci sbírky na zlatý poklad republiky.¹⁴⁷ Mezi 23. a 30. březnem stejného roku proběhla v celém Československu akce na podporu nově vzniklého Československého červeného kříže. Obchodní grémium (obchodníci z Benešova) přispělo 1 623 Kč, národní socialisté 120 Kč a noviny Blaník 40 Kč. Ještě v následujících letech docházelo v Benešově k účasti na celorepublikových akcích „Za zdraví lidu“.¹⁴⁸ Akce se zúčastnila Ludmila Kloudová, která si o účasti na ní poznamenala toto: „*V týdnu Červeného československého kříže jsem prodávala odznaky, perníky a sbírala peníze ve školách a zlatý poklad.*“¹⁴⁹

Další sbírky, které se v městě konaly, byly na městský sirotčinec a na chudé studenty gymnázia. Zde se vybíraly peníze průběžně. Ti, kteří přispěli jak studentům, tak sirotčinci, bývali vždy otištěni v místním tisku.

5.6.3. Úmrtí Antonína Pinkase

V úterý 4. března 1919 zemřel ve Vinohradské nemocnici v Praze benešovský notář Antonín Pinkas. V Benešově působil od roku 1903. Tento muž se velmi zasloužil o zpracování dějin města Benešov. Jako notář měl přístup k archiváliím, pozemkovým knihám a k různým památkám benešovských rodin. Historii Benešova zpracoval celkem v pěti knihách. Ty doplnil rozsáhlým ikonografickým materiálem, hlavně akvarelovými kresbami či

---

¹⁴⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 44, i. č. 114.

¹⁴⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 45, i. č. 169.

¹⁴⁶ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 55.

¹⁴⁷ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 149

¹⁴⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Kulturní činnost – všeobecné údaje; oslavy aj., k. 174, i. č. 992, p. 323–364.

¹⁴⁹ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselého, prov. Kloudové z roku 1918.

fotografiemi. Tuto dokumentaci se podařilo získat Městskému muzeu v Benešově již v roce 1919.¹⁵⁰

5.7. Významné návštěvy v Benešově

5.7.1. Tomáš Garrigue Masaryk

Prezident Masaryk zavítal do Benešova ve sledované době několikrát. A to ze dvou důvodů. Jedním je jeho přítel František Veselý, kterého tu již dříve navštěvoval. Druhým důvodem je, že Benešov se nachází na železniční trase Praha–Linz. Pokud prezident Masaryk cestoval touto trasou, tak se v Benešově většinou na několik minut zastavil.

Další návštěva po prosincovém zastavení vlaku při návratu z exilu po válce se uskutečnila v květnu 1919. František Veselý prezidenta Masaryka do Benešova zval již v prosinci v dopise, ve kterém mu děkuje za vánoční dárek na konci roku 1918: „*Radost velikou bychom měli všichni, kdybyste si vzpomněl na Benešov a se Svými milými si k nám zajel oddechnout si z nynějšího vzrušení a návalu práce.*“¹⁵¹ Jednalo se o návštěvu soukromého charakteru, kdy Masaryk přijel vyjádřit účast za padlého syna Ctibora¹⁵² manželům Veselým 11. května 1919. Ctibor Veselý, italský legionář, padl při obraně mostu v Komárně 1. května 1919 ve věku dvaceti let. Odpoledne si obě rodiny vyšly na vycházku, během níž pořídil druhý syn Františka Veselého Svatopluk fotografii, kde jsou vyfotografovány obě rodiny a kolemjdoucí děti.¹⁵³ Za takovéto vyjádření účasti nad ztrátou syna František Veselý děkuje v dopise z 20. května 1919: „*Děkuji Vám, pane presidente, srdečně za laskavý projev účasti při smrti našeho milého Ctibora.*“

Rodina naše si velice váží vzácného přátelství Vašeho, pane presidente, které Jste nám v žalu našem ráčil projevit, a je Vám vděčna za ně.“¹⁵⁴

I v roce 1921 se v Benešově zastavil prezident Masaryk. Tentokrát to bylo při jeho cestě na Capri 21. května 1921, kde se měl zotavovat z nemoci. Přespat měl na nádraží a druhý den

---

¹⁵⁰ Libuše VÁŇOVÁ. *Osobnost Benešova: Antonín Pinkas*. Benešov. Zpravodaj města 9/4, 2011, s. 17.

¹⁵¹ MÚA AV, Masaryk Garrigue Tomáš, k. 700, sig. KOR-II-4 F. Veselý, dopis Františka Veselého z 25. 12. 1918.

¹⁵² Ctibor VESELÝ (1899–1919), studoval na Gymnáziu Benešov, v roce 1917 narukoval do 102. pluku, v následujícím roce byl pluk na italské frontě, následně Ctibor přešel dobrovolně do zajetí a vstoupil do legií, po návratu do Československa se účastnil bojů na Slovensku, kde padl při obraně Komárna.

¹⁵³ Jiří TYWONIAK. *T. G. Masaryk a Benešov*. In.: Z. Brandl – J. Petrů (edd.), *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 30/2-1990*. Benešov 1990, s. 113.

¹⁵⁴ MÚA AV, Masaryk Garrigue Tomáš, k. 701, sig. KOR-II-8-1919 F. Veselý, dopis Františka Veselého z 20. 5. 1919.

pokračovat dál.¹⁵⁵ Masarykovi během pobytu na Capri přišla pohlednice od Františka Veselého, ve které mu přeje brzké zotavení a těší se na jeho návrat.¹⁵⁶ Z léčení se vracel 11. srpna 1921, kdy se v Benešově opět na krátkou chvíli zastavil. Tentokráte z vlaku vystoupil a byl přivítán svým přítelem a tu dobu starostou města Františkem Veselým. Zdržel se asi 10 minut a pokračoval v cestě do Prahy.¹⁵⁷

5.7.2. *Další osobnosti*

Kromě zmíněných návštěv osobností, navštívil Benešov ministr zahraničí Edvard Beneš, a to 24. září 1919. Do města přijel kolem páté hodiny a zdržel se asi 10 minut. Uvítán byl náměstkem starosty Antonínem Dvořákem. Přítomni byli zástupci obecných a měšťanských škol a gymnázia.¹⁵⁸

Dne 23. června 1920 navštívila Benešov švýcarsko-francouzská delegace. Delegace byla slavnostně uvítána a byla si mj. prohlédnout zámek Konopiště.¹⁵⁹ Velmi čilý kontakt panoval s Královstvím Srbů, Chorvatů a Slovinců¹⁶⁰. Jedna z delegací přijela 17. května 1921¹⁶¹ a navštívila také Konopiště. Jednalo se o zástupce Národní socialistické strany ze Slovinska, konkrétně přijel její předseda a poslanec Ústavodárného shromáždění Království SHS Ivan Deržič a místopředseda strany Rudolf Juvan.¹⁶²

5.8. 102./48. pluk „Jugoslavia“

K založení 102. pluku došlo 30. listopadu 1882. V Benešově od roku 1899 sídlil také 28. zeměbranecký pluk, který měl stejný doplňovací okres jako 102. pluk, pouze jeho velitelství se nacházelo v Písku. Čestným majitelem pluku se v roce 1910 stal Oskar Potiorek. Právě proto byl pluk již v srpnu 1914 nasazen na srbskou frontu. Zde byl společně s 28. zeměbraneckým plukem zařazen do VIII. sboru 5. rakousko-uherské armády. V roce 1915 byl 102. pluk nasazen na východní frontě. Zde nezůstal dlouho a v druhé polovině roku

---

¹⁵⁵ SOA Praha-SOkA Benešov, Obecná a měšťanská škola chlapecká, Školní kronika Obecné a měšťanské školy chlapecké v Benešově 1919–1937, školní rok 1920/1921.

¹⁵⁶ MÚA AV, Masaryk Garrigue Tomáš, k. 705, sig. KOR-II-31-1921 F. Veselý, dopis Františka Veselého z 28. 6. 1921.

¹⁵⁷ *Pan prezident Masaryk v Benešově*. Tábor 34/60, 20. 8. 1921, s. 2.

¹⁵⁸ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Návštěvy významných osobností, i. č. 992, k. 194.; SOA Praha-SOkA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 37–38.

¹⁵⁹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městské rady 1920–1927, i. č. 212, číslo knihy 188, 22. června 1920.; SOA Praha-SOkA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 14.; *Benešov*, Tábor 25/54, 25. 6. 19120, s. 1.

¹⁶⁰ Dále Království SHS.

¹⁶¹ *Benešov*. Tábor 21/55, 20. 5. 1921, s. 1.

¹⁶² Karel ŠVESTKA. *Jihoslované v Benešově a na Konopišti*. Blaník 32/2, 21. 5. 1921, s. 1–2.

po úspěšné ofenzivě byl přeložen na frontu italskou. Zde se zúčastnil sočských bitev. V sedmé sočské bitvě se vyznamenal Jan Fousek¹⁶³, který byl za to oceněn rytířským křížem Vojenského řádu Marie Terezie.¹⁶⁴

V červnu 1918 došlo k dalšímu stěhování pluku, konkrétně z Békescsáby do tyrolského Hartbergu. Část pluku byla nasazena na italské frontě. Po kapitulaci Bulharska v září 1918 a postupu vojsk Dohody na hranice Rakouska-Uherska byly tyto jednotky převeleny do Srbska. Až 4. listopadu 1918 se k nim dostala zpráva o vyhlášení Československa. Jednotky se v té době nacházely u města Ruma. České důstojnictvo se následně zbavilo rakousko-německých důstojníků a společně s mužstvem nabídlo správě města své služby. Ve městě pak čeští vojáci působili jako strážní služby do příchodu srbské armády.¹⁶⁵ Pluk se následně vrátil do Benešova za slavnostního přivítání občany města až v listopadu 1918. Řada vojáků vyrazila ale dříve, neboť se spontánně vydala domů pěšky.¹⁶⁶

V polovině ledna 1919 byl rozeslán dotaz Ministerstva národní obrany, zda si města přejí ponechat současnou vojenskou posádku eventuelně ji zmenšit, zvětšit, zrušit nebo nově zavést. Město Benešov chtělo zachovat posádku v současném rozsahu.¹⁶⁷

S vojáky zkraje roku 1919 nastaly problémy. Okresní správa politická si v týdnu mezi 12.–18. lednem 1919 stěžovala presidiu zemské správy politické na chování vojáků 102. pluku a žádala vyslat do města 50 legionářů na udržování pořádku.¹⁶⁸ Ti do města posláni nebyli, neboť 29. ledna 1919 bylo žádáno Okresním hejtmanstvím o více strážníků ve městě.¹⁶⁹ O dva měsíce později, 12. března, několik vojinů 102. pluku svolalo schůzi proti

---

¹⁶³ Jan FOUSEK (1892–1980), pocházel z Hostimi u Berouna, po absolvování zemědělské školy nastoupil jako jednoroční dobrovolník, v první světové válce byl nasazen na italské frontě v tzv. útočné jednotce (Jagdkommando). V roce 1916 se mu povedl protiútok u osady Novavas na Doberdské pláni, kdy znovu obsadil důležitou kótu 208, zde byl potřetí těžce raněn. Za tento čin obdržel v roce 1922, již jako československý voják, rytířský kříž Řádu Marie Terezie, čímž se stal i šlechticem. Protože ho ale v Československé armádě hodnostně předcházeli důstojníci z legií, rozhodl se v roce 1927 z ní odejít. V roce 1939 se na chvíli stal předsedou proněmeckého Národního souručenství, ale po neshodách s Emanuelem Moravcem z něj odešel. V roce 1945 byl souzen za kolaboraci, kdy mu byl zcizen i rytířský kříž. V roce 1968 požádal rakouské orgány o nový, kdy mu bylo vyhověno.

¹⁶⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 43, i. č. 141.

¹⁶⁵ Ladislav KLIMENT (ed.). *Monografie města Benešova*. Benešov 1938, s. 37.

¹⁶⁶ Peter HAVEL. *Nástin dějin 102. pěšího pluku – doplňovací okres Benešov (Se zmínkami o 28. zeměbranceckém pluku-Písek)*. In.: Z. Brandl – J. Petrůň (edd.), *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 42-2002*. Benešov 2002, s. 45–79.

¹⁶⁷ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 43, i. č. 141.

¹⁶⁸ Alois KOČMAN. *Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920*. Praha 1959. s. 15.

¹⁶⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městské rady 1916–1920, i. č. 211, číslo knihy 187, 29. ledna 1919.

posádkovému veliteli. Proti nim zakročili Vojenská stráž a důvěrníci stran a iniciátoři této akce byli zatčeni.¹⁷⁰

V městě se 15. dubna 1919 nacházelo 1 428 mužů vojenské posádky, která kromě kasáren zabírala budovu gymnázia, hospodářské školy, staré piaristické koleje, restauraci *Na Čápě* a dřevěné domy postavené před gymnáziem. Žáci se učili pouze v budově na Karlově a bylo jich 1 780.¹⁷¹ Pluk zajišťoval pořádek v českém pohraničí a v červnu 1919 byl nasazen do bojů na Slovensku, kde bojoval proti maďarským komunistům.¹⁷² V bojích si vedl dobře, několik vojáků bylo vyznamenáno československým válečným křížem.¹⁷³

V dubnu 1919 došlo k zastřelení pěšáka Václava Žemličky, původem z Bechyně, vojenskou policií, který v podnapilém stavu jednoho vojáka pobodal nožem a další lidi ohrožoval řeznickým nožem a dlouhou vidličkou. Přivolaná vojenská policie ho následně v sebeobraně zastřelila. Václav Žemlička měl již za sebou kriminální činnost z období, kdy byl v civilu.¹⁷⁴ Další podobný případ se stal 5. listopadu 1919, kdy došlo k náhodnému zastřelení učitele Františka Peška ze Struhařova vojenským policistou Augustínem Vrbovcem, který ukazoval jinému desátníkovi svůj revolver.¹⁷⁵

Na základě rozhodnutí z 28. října 1919 nese pluk nové označení. Místo 102. je nyní 48. plukem a nese čestné označení *Jugoslavia*. Následně je v Benešově 2. listopadu 1919 pořádána vojenská přehlídka, které se účastní delegace z Království Srbů, Chorvatů a Slovinců. Jsou zde přítomni mj. velvyslanec Ivan Hribar nebo ministr války Království SHS Stevan Hadžić. Právě z jeho rukou převzal velitel pluku major Antonín Pavlík nový prapor, který věnoval král Alexandr.¹⁷⁶ Přídomek Jugoslavia dostal pluk proto, jelikož z jeho řad pocházelo nejvíce dobrovolníků Čechů, kteří pomáhali při převratu v nově vznikajícím Království SHS.¹⁷⁷ Kontakt s Královstvím SHS panoval i nadále, kdy 18. ledna 1920 došlo

---

¹⁷⁰ Alois KOCMAN. *Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920*. Praha 1959. s. 36.

¹⁷¹ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 150.

¹⁷² SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 152–153.

¹⁷³ *Vyznamenání*. Blaník 18/1, 5. 7. 1919, s. 3.

¹⁷⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 147–149.

¹⁷⁵ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Staniční kniha policejního úřadu – denní služby, i. č. 404, 1919–1921, číslo knihy 326, 5. listopadu 1919.

¹⁷⁶ SOA Praha-SOkA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 155–156.; SOA Praha-SOkA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 43, i. č. 764.; SOA Praha-SOkA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 39–40.; Ladislav KLIMENT (ed.). *Monografie města Benešova*. Benešov 1938, s. 37–38.

¹⁷⁷ *Benešov*, Tábor 43/53, 24. 10. 1919, s. 1.

k návštěvě plukovníka Michla. Při této příležitosti byla konána přednáška o historii pluku.¹⁷⁸ Jak je uvedeno v městské kronice, nejvýznamnějším představitelem Československé armády, který Benešov navštívil, byl generál Jan Syrový, který dne 22. března 1921 provedl inspekci 48. pluku.¹⁷⁹

5.9. Stavební vývoj

Benešov se na konci 19. a na začátku 20. století začal, co do počtu obyvatel, dynamicky rozvíjet. Důkazem toho je proběhnuvší stavební aktivita. Mezi lety 1907–1912 se jednalo konkrétně o 47 domů. Tvář města se měnila, místo přízemních domů se teď objevovaly domy patrové. Nejčastěji se stavělo ve stylu secese, nalezneme i novorenesanční a novobaroční budovy.¹⁸⁰ Mezi lety 1921 a 1930 bylo v Benešově postaveno celkem 253 domů.¹⁸¹

Dne 28. listopadu 1919 město projevilo zájem o louku Pod Klášterkou, která patřila velkostatku Konopiště.¹⁸² Město zde chtělo stavět domy pro chudší obyvatele města. Původní návrh smlouvy mezi městem, Vnucenou správou a ředitelstvím Hohenberských statků nebyl schválen. Louka přešla do majetku města až v roce 1926, kdy došlo k první výstavbě.¹⁸³

Další výstavba, která měla kořeny v roce 1919, byla v ulici Na Tůmovce. Šlo o aktivitu stavebního družstva *Svépomoc*, které prosperovalo již před první světovou válkou. V roce 1921 zde skutečně bylo postaveno téměř 20 izolovaných domků a dvojdomků. Bylo zde užito střízlivého národního slohu. Zároveň proběhla změna statutu z veřejné cesty na ulici.¹⁸⁴

Výstavba kanalizace města začala již na konci 70. let 19. století. Na počátku 20. století měla kanalizaci většina centra města. Stavba pokračovala nadále, a to během první světové války. Ačkoliv se po válce pokračovalo s budováním izolovaných kanálů, začínalo být jasné, že kanalizace nebude kapacitně stačit. Benešov se rychle rozvíjel a nové domy vznikaly v místech, kde kanalizace ještě nebyla vybudována. Jako problém se ukázaly otevřené stoky, které měly odvádět odpad z centra města. Právě kolem nich začala vznikat nová zástavba. V době dešťů se tyto stoky rozlévaly na okolní louky, v době sucha se měnily v zapáchající

---

¹⁷⁸ *Vojenská slavnost v Benešově*. Blaník 4/2, 24. 1. 1920, s. 4.

¹⁷⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 170.

¹⁸⁰ Michal ROUBÍK. *Vývoj zástavby a městské infrastruktury v Benešově v letech 1918–1939*. Praha 2011, s. 28–29.

¹⁸¹ *Historický lexikon obcí ČR 1869–2005*. Praha 2006, s. 69.

¹⁸² SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Obecní majetek-všeobecné údaje 1863–1925, č. k. 135, i. č. 970, p. 173.

¹⁸³ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 37–38.

¹⁸⁴ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 39, 63.

bahniště. To vyústilo ve stížnosti občanů. Město v této době uvedené problémy řešilo provizorně a vážně se tím začalo zabývat až v roce 1925.¹⁸⁵

O vzniku městského vodovodu se jednalo od roku 1893. S výstavbou se však začalo až v roce 1904. Vodovod byl uveden do provozu na začátku roku 1912. Jan Vladimír Hráský¹⁸⁶, který vodovod projektoval, počítal s jeho budoucím rozšiřováním. Ačkoliv se již za první světové války snažil o rekonstrukci a navýšení kapacity vodárny, byla pouze zakoupena nová sestava dvou pístových čerpadel do staré studně.¹⁸⁷

Elektrizace Benešova proběhla v letech 1913–1914. V roce 1918 měla spotřeba činit 41 795 kWh.¹⁸⁸ Po první světové válce došlo k připojení na celorepublikovou elektrickou síť v rámci programu soustavné elektrizace Československa.¹⁸⁹ Elektrické vedení nejspíš úplně nefungovalo jak mělo, o čemž píše Antonín Fuksa v dopise Františku Veselému: „*Značné potíže máme s elektrikou. Vedení dodělavá, každou chvíli nějaký sloup padne, a tím je osvětlení přerušeno. Je to k nepochopení, jak ledabyle bylo vedení stavěno. Za 7 roků být sloupy zničené, je příliš brzo. Myslím, že nyní by se dalo vedení zkrátiti, poněvadž odpor Konopiště nestává.*“¹⁹⁰

Od roku 1871 byl Benešov napojen na železniční trať vedoucí z Prahy do Českých Budějovic a dále do Lince. Tato trať byla z kapacitních důvodů v úseku Praha–Benešov v roce 1903 zdvojkolejněna. Plány na další zdvojkolejňování přerušila první světová válka. Po jejím konci proběhl návrat k těmto plánům. V letech 1920–1921 proběhla řada jednání o této stavbě. V úseku Benešov–Votice se dokonce rozběhly první stavební práce, konkrétně byl rozšiřován hluboký zářez u obce Mariánovice. V roce 1922 došlo k zastavení stavby z politických důvodů.¹⁹¹

Během této stavby došlo ke krátké stávce dělníků mezi 20. a 25. květnem 1919. Důvodem bylo zvýšení mezd a stávkovali všichni dělníci, celkově jich bylo 350. Stávka měla klidný průběh a skončila splněním požadavků dělníků. Byla vyslána deputace na Ministerstvo

---

¹⁸⁵ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 48–52.

¹⁸⁶ Jan Vladimír HRÁSKÝ (1857–1939), stavební inženýr, v mezi lety 1884–1897 městským inženýrem v Lublani, v letech 1900–1901 rektor Císařské a královské české vysoké školy technické v Praze, v letech 1901–1902 člen zemského sněmu, v letech 1907–1918 člen Říšské rady, čestný občan města Benešova, Nymburku, Poděbrad, Přelouče aj.

¹⁸⁷ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 65–69.

¹⁸⁸ L. KLIMENT (ed.): *Monografie*. s. 27–28.

¹⁸⁹ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 18.

¹⁹⁰ ANM, František Veselý, k. 4, i. č. 149, dopis od Antonína Fuksy z 1. ledna 1920.

¹⁹¹ M. ROUBÍK. *Vývoj zástavby*. s. 84–86

železnic a na Ministerstvo sociální péče.¹⁹² Další stávka ze stejných důvodů propukla 12. srpna 1919, tentokrát stávkovalo 340 dělníků, stávka měla opět klidný průběh.¹⁹³

5.10. Nemocnice Rudolfa a Stefanie

První snahy o založení nemocnice začaly v roce 1876. Těmto snahám předcházela epidemie cholery, kterou v Benešově onemocnělo 192 osob a 88 z nich zemřelo. Na nemocnici se postupně začala vybírat sbírka. V roce 1881 byl dán dar 3 000 zl. okresním zastupitelstvem při příležitosti sňatku korunního prince Rudolfa s princeznou Stefanií. Další velký příspěvek byl v roce 1888, tentokrát v rámci oslavy 40 let vlády Františka Josefa I. V následujícím roce bylo oznámeno zahájení stavby. Bylo rozhodnuto, že na paměť prince Rudolfa, který spáchal sebevraždu, ponese nemocnice jeho jméno.¹⁹⁴

Nic konkrétního se do roku 1894 nedělo. Až v tomto roce se začíná hledat vhodný pozemek pro stavbu. K výstavbě se přistoupilo až v roce 1896. Nemocnice byla slavnostně otevřena 24. března 1898. Zpočátku byla tvořena čtyřmi budovami: hlavní budovou, hospodářskou budovou, přízemním infekčním pavilonem a umrlčí komorou.¹⁹⁵ V letech 1900–1934 byl primářem nemocnice dr. Karel Teuner,¹⁹⁶ který byl lékařem Františka Ferdinanda d'Este.¹⁹⁷ V roce 1908 přibyl chirurgický pavilon, opatřeno bylo elektrické osvětlení, vodovod a ústřední topení. Objevily se také finanční problémy a hlasy, že by bylo lepší nemocnici uzavřít. Navzdory tomu pokračovala nemocnice v činnosti.¹⁹⁸ Ke zlepšení došlo až po sjednocení zdravotnictví v Československu v 50. letech 20. století.¹⁹⁹

Po vzniku republiky nedošlo v organizaci benešovské nemocnice k žádným podstatným změnám. Ústavní statut, domácí řád a instrukce zůstaly platné. Tyto předpisy byly ovšem v jednotlivostech postupně přizpůsobovány nové správní organizaci. To bylo výslovně nařízeno až v roce 1932.²⁰⁰ Správcem nemocnice byl od 1. října 1920 Václav Otava²⁰¹, do té

---

¹⁹² Alois KOCMAN. *Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920*. Praha 1959. s. 58.

¹⁹³ A. KOCMAN. *Souhrnná*. s. 86.

¹⁹⁴ *Z historie benešovské nemocnice*. Jiskra 4/37, 27. 1. 1995, s. 7.

¹⁹⁵ *Z historie benešovské nemocnice*. Jiskra 6/37, 10. 2. 1995, s. 7.

¹⁹⁶ Karel TEUNER (1869–1943), specialista na léčení TBC, v Benešově zřídil první pavilon v Čechách na její systematické léčení, v letech 1900–1934 primářem Nemocnice Rudolfa a Stefanie v Benešově, od roku 1902 osobní lékař Františka Ferdinanda d'Este, dlouholetý člen zastupitelstva v Benešově.

¹⁹⁷ Lenka ŠVIMBERSKÁ. *Minulost benešovské zdravotnické služby*. Praha 1986, s. 114–115.

¹⁹⁸ *Z historie benešovské nemocnice*. Jiskra 7/37, 17. 2. 1995, s. 7.

¹⁹⁹ L. ŠVIMBERSKÁ. *Minulost*. s. 113.

²⁰⁰ L. ŠVIMBERSKÁ. *Minulost*. s. 132.

doby byl správcem nemocnice ve Vysokém nad Jizerou. V době jeho nástupu byla nemocnice v deficitu 250 000 Kč. To se mu povedlo do roku 1925 změnit, kdy nemocnice měla aktivní příjem 250 000 Kč. Ve funkci zůstal do roku 1939, kdy musel odejít do předčasného důchodu.²⁰²

V listopadu 1919 došlo v nemocnici k zásobovacím problémům. V první řadě ji trápil nedostatek uhlí. Dále dochází k úpravě jídelníčku nemocnice pro personál, protože dochází k velké drahotě a je nedostatek masa. Později bylo uhlí dodáno, přesto se přes následující zimu topilo i dřevem.²⁰³ Schválení vzniku porodnice spadá na začátek roku 1920, kdy o tom rozhodlo okresní zastupitelstvo.²⁰⁴ Porodnice byla vybudována až v roce 1929.

Zprávy o nemocnici z této doby se nedochovaly, proto nelze o nemocnici v této době nějak více pojednat. Je to z toho důvodu, že se nemocniční knihovna několikrát stěhovala a zprávy se mohly při té příležitosti lehce ztratit, resp. je mohl někdo odcizit.

---

²⁰¹ Václav OTAVA (1883–1942), původně pracoval v nemocnici v Jilemnici, mezi lety 1920–1939 byl správcem nemocniční poklady v Benešově, kdy musel odejít do předčasného důchodu, v roce 1942 byl během heydrichiády zatčen a popraven.

²⁰² Antonín CHUCHVALEC. *Okresní nemocnice v Benešově*. Pod Bláníkem 1/7 1927–1928, s. 6–8.

²⁰³ SOA Praha-SOkA Benešov, Okresní zastupitelstvo Benešov, Protokoly o schůzích okresního a správního výboru a správní komise 1918–1824, zápis 13. listopadu 1919, 26. února 1920.

²⁰⁴ SOA Praha-SOkA Benešov, Okresní zastupitelstvo Benešov, Protokoly o schůzích okresní správní komise 1920–1925, nestr.

6. Konopiště

Zámek Konopiště zakoupil František Ferdinand d'Este 1. března 1887. Od tohoto roku až do své smrti v roce 1914 probíhaly na zámku a v jeho okolí rozsáhlé stavební úpravy. Nechal zbourat veškeré hospodářské budovy a částečně je nechal přenést do Benešova. Vykoupil vesnici Konopiště, kterou následně nechal zbořit. Zde bylo jeho snahou vybudovat rodové sídlo, kde pak bude moci důstojně žít se svou rodinou. Snažil se o to, aby byly uzavřeny okresní silnice, které vedly okolo zámku a jejichž provoz ho měl rušit.²⁰⁵ Po sarajevském atentátu na zámku bydlely nadále jeho děti, které tam zůstaly až do konce války.

Věci se pro ně začaly měnit po říjnovém převratu. První nařízení, které se jich dotklo, byl zákon č. 61/1918 Sb. z 10. prosince 1918, kterým byly zrušeny šlechtické tituly. Ekonomicky tento zákon šlechtu nepoškodil.

Majetku se dotklo až přijetí zákona o zabrání velkého majetku pozemkového č. 215/1919 Sb. z 16. dubna 1919 a následné upřesňující normy, které vedly k pozemkové reformě. Ačkoliv se toto nařízení majetku Hohenbergů dotýkalo, jejich majetek v rámci pozemkové reformy vyvlastněn nebyl. Později byla na majetek uvalena nucená správa. Hohenberská panství byla vyvlastněna zvláštním usnesením Československého parlamentu vycházejícím z článku č. 208 smlouvy ze St. Germain, na jejímž základě měl majetek habsbursko-lotrinské dynastie připadnout nástupnickým státům Rakousko-Uherska. Vzhledem k tomu, že potomci Františka Ferdinanda d'Este právně nebyly Habsburky, ale Hohenbergové, byla zde situace poněkud komplikovanější.²⁰⁶

Pro československou veřejnost by bylo těžko představitelné, kdyby majetek bývalého následníka trůnu zůstal v rukou jeho dětí. V Benešově a Chlumu proto vypukly demonstrace za vyvlastnění jejich majetku.²⁰⁷ V Benešově se demonstrace konala 11. července 1920. Tu organizovaly levicové strany a byla s ní spojena výzva vládě, aby po 20 měsících začala v tomto ohledu jednat. Demonstrace se zúčastnilo asi 600 osob.²⁰⁸ V tomto čase byli

---

²⁰⁵ Jan GALANDAUER. *František Ferdinand d'Este*. Praha 1993, s. 81–90.

²⁰⁶ Mojmir CHROMÝ. *Mezi Konopištěm, Dachau a Arstettenem (II): 100 let od narození Maxe Hohenberga*. Jiskra 40/42, 3. 10. 2002, s. 4.

²⁰⁷ František VESELÝ. *Konopiště: Vzpomínky a Příspěvky k charakteristice*. Praha 1921, s. 68.

²⁰⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov prezidiální spisy, k. 44, i. č. 76.

obyvatelé Benešova rozdělení přibližně napůl, jestli má být Konopiště zabráno nebo ne. Kronikář Ladislav Trmal se klonil k názoru, že ano.²⁰⁹

Problematikou vyvlastnění Konopiště se zabývalo Národní shromáždění až 5. srpna 1921. K předloženému návrhu vlády navrhl Theodor Bartošek jménem několika dalších poslanců pozměňovací návrh, aby se do zákona přidala formulace „*zejména bývalého následníka trůnu Františka Ferdinanda d'Este*“. Proti tomuto návrhu vystoupili poslanci Nosek a Mazanec s tím, že Parlament není kompetentní posuzovat, kdo patřil nebo nepatřil do bývalé panovnické rodiny. O vyjádření byl požádán Edvard Beneš, jestli by konfiskace majetku Hohenbergů mohla ovlivnit pověst Československa v zahraničí. Ten se odpovědi vyhnul. V následném hlasování nakonec prošel návrh poslance Bartoška. Zákon vyšel pod číslem 354/1921 Sb.²¹⁰

Toto nařízení se netýkalo Jindřišky Chotkové, sestry Žofie Chotkové, která se starala o její děti. Té byl její osobní majetek, který měla na Konopišti, vrácen již dříve a to na základě rozhodnutí Ministerstva zemědělství ze dne 15. října 1919.²¹¹

Rozhodnutí o vyvlastnění Konopiště se stalo terčem kritiky mj. od prof. Josefa Pekaře. Tyto hlasy vyslyšeny nebyly a majetek byl skutečně zabaven. Konfiskace probíhala ne zrovna korektním způsobem, neboť bylo přísně kontrolováno, co je odváženo. Důkladně byla kontrolována osobní zavazadla, nebylo jim dovoleno odvést si osobní předměty či alespoň jednu fotografii rodičů. Vycházelo se ze seznamu inventáře zámku, do kterého tyto věci spadaly a nebyly tím pádem klasifikovány jako osobní majetek. Na to dohlížel Národní výbor v Benešově. Tato činnost byla ztížena tím, že byly vytrženy některé listy z inventáře. K tomuto činu se přiznal Maxmilián Hohenberg²¹², ale měl být k němu naveden.²¹³ Ačkoliv Národní výbor v Benešově trval na tom, že prohlídka byla provedena korektně, množství osobních předmětů, které se nacházejí ve sbírkách Konopiště, svědčí o opaku.²¹⁴ František

---

²⁰⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 163.

²¹⁰ František VESELÝ. *Konopiště a Hohenbergové*. Praha 1924, s. 1.

²¹¹ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov prezidiální spisy, k. 43, i. č. 755.

²¹² Maxmilián z HOHENBERGU (1902–1962), starší syn Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové, v roce 1921 musel opustit Československo, vystudoval práva, zastával monarchistické postoje a byl stoupencem samostatného Rakouska, po anšlusu byl zatčen a držen v koncentračním táboře Dachau do roku 1940, kdy byl propuštěn a držen v domácím vězení na zámku Arstetten, po druhé světové válce se dvakrát stal starostou města Arstetten, zemřel na následky špatného zdraví, které mu způsobil život v koncentračním táboře.

²¹³ František VESELÝ: *Konopiště*, Blaník 2/5, 12. 1. 1924, s. 1–2.

²¹⁴ Jan GALANDAUER. *První sirotci Velké války*. In.: Středočeský sborník historický svazek 22–23. Praha 1996–1997, s. 111–120.

Veselý ve svém díle *Konopiště a Hohenbergové* uvádí, že fotek si děti odvezly mnoho.²¹⁵ Konopiště museli opustit synové Maxmalián a Ernst²¹⁶. Sofie²¹⁷ se 8. září 1920 v Děčíně provdala za Fridricha Nostitz-Rienecka a mohla zůstat v Československu.²¹⁸ Konopiště samo bylo zpřístupněno veřejnosti již několik měsíců po odchodu Hohenbergů, a to ještě v roce 1921.²¹⁹

Majetek byl zabavován postupně. Měla to za úkol hlavně okresní politická správa. Ta např. 30. května 1919 s přednostou Emilem Iserlem²²⁰ zabavila korespondenci Žofie Chotkové nebo 6. listopadu 1919 pořídila soupis stříbrných věcí.²²¹ To, že konfiskace nebyla jen záležitost lokální, dokazuje návštěva ministra školství a osvěty Gustava Habrmanna. Ten přijel 15. dubna 1920, aby zajistil šperky a cenné historické předměty. Ty pak byly shromážděny v Sofinském sále a dveře zapečetěny.

Co se Hohenbergů jako takových týče, nejspíš se na Konopišti moc nezdržovali. 16. dubna 1919 odjely děti z Konopiště ke svému poručíkovi Jaroslavu Thun-Hohensteinovi, švagrovi²²² Žofie Chotkové.²²³ Na zámek se vracely jen málo. Vrátily se na přelomu let 1919 a 1920, a to na vyzvání vnuceného správce jejich majetku.²²⁴ Odjely opět 5. ledna 1920.²²⁵ O této návštěvě píše Antonín Fuksa Františku Veselému v dopise toto: „*Děti Konopištské jsou*

---

²¹⁵ František VESELÝ. *Konopiště a Hohenbergové*. Praha 1924, s. 36–37.

²¹⁶ Ernst z HOHENBERGU (1904–1954), mladší syn Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové, měl podobný osud jako starší bratr, v roce 1921 musel opustit Československo, vystudoval lesnictví, ve 30. l. 20. st. zastával protifašistické postoje a byl se svým bratrem zatčena a umístěn do koncentračního tábora Dachau, pro propuštění Maxmiliána byl přeložen do tábora Buchenwald, kde byl držen až do roku 1943, zemřel v roce 1954 v důsledku podlomeného zdraví z pobytu v koncentračních táborech.

²¹⁷ Sophie NOSTITZ-RIENECK, roz. z Hohenberku (1901–1990), dcera Františka Ferdinanda d'Este a Žofie Chotkové, dětství prožila na Konopišti, v roce 1920 se provdala za hraběte Fridricha Nostitz-Rienecka a směla tak zůstat v Československu, po okupaci Sudet Německou říší se rodina přihlásila k německé národnosti, dva její synové narukovali do Wehrmachtu a během války zemřeli, v roce 1945 rodina vycestovala do Rakouska, kde Sofie dožila v ústraní.

²¹⁸ Mojmír CHROMÝ. *Mezi Konopištěm, Dachau a Arstettenem (III): 100 let od narození Maxe Hohenberga*. Jiskra 41/42, 10. 10. 2002, s. 4.

²¹⁹ Barbora TICHÁ. *Konopiště v 19. a 20. století*. Praha 2015, s. 46.

²²⁰ Emil ISERLE (1870–19??), vystudoval práva a nastoupil do služeb státní správy, v roce 1896 byl jako okresní komisař přidělen do Benešova, později byl pověřen správou okresní hejtmanství v Benešově, po vzniku první republiky se věnoval hlavně sociálním a zdravotním otázkám, na okresním hejtmanství zůstal až do roku 1927, kdy byl přeložen. Do důchodu odchází v roce 1932. Rok jeho úmrtí se nepodařilo dohledat.

²²¹ SOA Praha-SOKA Benešov, Okresní četnická stanice, Památník okresního četnického velitelství v Benešově u Prahy 1918–1937, 15. dubna 1919, 30. května 1919, 6. listopadu 1919.

²²² Jaroslav Thun-Hohenstein si vzal jednu ze sester Žofie Chotkové, Marii.

²²³ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 10. dubna 1919.

²²⁴ *Hohenbergové na Konopišti*. Blaník 26/2, 26. 6. 1920, s. 2.

²²⁵ Stanislav VOTRUBA. *Konopiště*. Blaník 2/2, 10. 1. 1920, s. 3.

*tu na 10 dní. Samozřejmě celá řada dohadů ožije. Starý Schneiberg²²⁶ je vítal a zase tak devotně, jako za starých časů. Ovšem je to starý tahoun a tomu se nedivím. Jaksi ztrácí paměť a vysvětluje, že stáří se objevuje.*²²⁷

Od vzniku nového státu bylo usilováno o to, aby byly zpřístupněny konopišťské parky. Do té doby byly otevírány pouze výjimečně. To se mělo stát od 18. března 1919, a to konkrétně parky u Šiberny.²²⁸ 7. června 1919 upozorňují noviny *Blaník* na to, že parky jsou stále zavřeny. Později byly parky otevřeny, a to sice jen částečně a omezeně. Neměly do nich přístup děti bez doprovodu dospělých.²²⁹ Na konci července 1921 bylo dovoleno, za podmínky slušného chování, koupání v rybnících nacházejících se na území konopišťského panství.²³⁰

---

²²⁶ Tomáš SCHNEIBERGER (1855–1942), bývalý šafář poplužního dvora na Konopišti, později parkový pomocník.

²²⁷ ANM, František Veselý, k. 4, i. č. 149, dopis od Antonína Fuksy z 1. ledna 1920.

²²⁸ *Benešov*, Tábor 20/53, 14. 5. 1919, s. 1.

²²⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 145, 151.

²³⁰ *Benešov*. Tábor 31/55, 29. 7. 1921, s. 2.

7. Spolky

V této části se pokusím nastínit, jak vypadala situace v jednotlivých spolcích po první světové válce. Podívám se na ty hlavní, které byly důležité v dobovém kontextu a na ty, jejichž činnost pokračuje až dodnes. Bohužel nemohu zmínit všechny, jako např. skautské hnutí, protože v této době ještě nebyly vedeny kroniky.

7.1. Československá obec sokolská

Místní sokolská jednota vznikla již 7. srpna 1869. Do roku 1903, kdy byla otevřena místní sokolovna, se cvičilo *Na Čápě* později *U Nádraží*. Za první světové války byla sokolovna postoupena vojenským účelům. Po odchodu 102. pluku sokolovnu obsadil 2. pluk tyrolských myslivců. Ten na ní často věšel prapory Rakousko-Uherska, Německa a Osmanské říše a znaky jejich vládnoucích rodin.²³¹ Sokolovna byla Italy vyklizena již na konci října. Následně došlo k úpravě prostor, protože armáda je měla v držení více než 4 roky, a již 2. listopadu 1918 sokolovna mohla sloužit opět ke cvičení.²³²

U správního výboru spolku došlo 17. března 1917 k domovní prohlídce, konkrétně u Františka Veselého a Josefa Spilky. Tuto prohlídku vykonal policejní komisař Votava z pražského policejního ředitelství. Byla zabavena řada listů a knih, která byla později vrácena.²³³

V září 1918 dostal spolek možnost cvičit v tělocvičně a v sále hotelu *Na Knížecí*.²³⁴ Během říjnového převratu měl Sokol za úkol obsadit dráhu, úřady a kasárnu proti krádežím a drancování.²³⁵ Jednota se pravidelně účastnila významných veřejných akcí. Nechyběla ani na vítání prezidenta Masaryka 22. prosince 1918, kdy ho vítalo asi 100 sokolů v stejnokrojích.²³⁶

47. valnou schůzi konal spolek 26. ledna 1919, na které si zvolil nové vedení. Starostou se stal Ladislav Šaffek, místostarostou Vojtěch Půlpitel, jednatelem Houdek, pokladním Vambera a Jan Peška náčelníkem.²³⁷

---

²³¹ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 7–9.

²³² Památník Tělocvičné jednoty „Sokol“ v Benešově u Prahy 1869–1919. Benešov 1919, s. 13.

²³³ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 7–9.

²³⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 9.

²³⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 20.

²³⁶ L. KLIMENT (ed.). *Monografie*. s. 45–46.

²³⁷ *Benešov*. Tábor 8/53, 21. 2. 1919, s. 1–2.

Sokol pořádá ve městě různé slavnosti. Jednou z nich byla slavnost „Sázení lípy svobody“ 13. dubna 1919. Akce se účastnili žáci a žákyně obecných a měšťanských škol.²³⁸ 50 let svého působení pak oslavil 17. srpna 1919.²³⁹ Sokolové se zúčastnili 22. dubna 1921 holdu při převozu 42 těl popravených legionářů z italského bojiště. K těm patřili mj. rodáci z okolí Benešova Karel Cudlín²⁴⁰ z Divišova a František Tomaides²⁴¹ z Trhového Štěpánova. V rámci tohoto aktu krátce promluvil starosta města František Veselý, který ve svém projevu vyzdvihl úlohu legionářů.²⁴²

Mezi 24. až 31. květnem 1921 se 21 členů benešovské jednoty zúčastnilo zájezdu na Slovensko, který v té době pořádala celorepubliková organizace. Jednota se též účastnila skupinových cvičení v okrese Benešov, včetně okresního sletu ve Vlašimi.²⁴³

Další valná hromada se konala 6. ledna 1920. Na ní bylo mj. řečeno, že jednota má nyní 323 členů, oproti 199 členům v roce 1918. Během schůze byl jmenován čestným členem místní obce Josef Scheiner. Místním starostou se stal opět Ladislav Šaffek, místostarostou Josef Skopec a náčelníkem byl opět zvolen Jan Peška.²⁴⁴

Zápisy v kronice z let 1890–1920 jsou poškozeny²⁴⁵ a jsou čitelné pouze místy, tj. jednotlivé věty resp. slova. Prvním uceleným záznamem, který lze přečíst, je až z roku 1921. Z něho lze vyvozovat, že v tomto roce již spolek fungoval normálně. Jediné, co ho na krátkou dobu narušilo, byla částečná mobilizace armády 27. října 1920, během které bylo na krátkou dobu využito budovy sokolovny.

Mezi benešovské rodáky patřil i Josef Scheiner. Ten sice od svých šesti let bydlel v Praze, přesto byl ve městě známý. Později po něm byla pojmenována ulice a bývalé zeměbranecké kasárny.²⁴⁶ V prvních měsících nového státu plnil Sokol úlohy doposud

---

²³⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 16.

²³⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 10.

²⁴⁰ Karel CUDLÍN (1891–1918), narodil se v Divišově, vyučil se pekařem, nastoupil k 102. pluku, byl zajat na italské frontě, vstoupil do legií, byl zajat a popraven 16. června 1918 u Odrezo.

²⁴¹ František TOMAIDES (1882–1918), z Trhového Štěpánova, pracoval jako pekař, nastoupil k 102. pluku, byl zajat na italské frontě, vstoupil do legií, zajat rakouskou armádou 22. června 1918 u Odrezo a následně popraven.

²⁴² Benešov, Tábor 17/55, 22. 4. 1921, s. 2.

²⁴³ SOA Praha-SOKA Benešov, Tělocvičná jednota Sokol Benešov, Kronika spolku 1890–1939, i. č. 36, kniha č. 24, p. 25–28.

²⁴⁴ Benešov, Tábor 1/54, 9. 1. 1920, s. 1.

²⁴⁵ Kronika byla společně s kronikou města během druhé světové války 3 roky zakopána v zemi, a tím došlo k jejímu poškození.

²⁴⁶ L. KLIMENT (ed.). *Monografie*. s. 23.

neustaveného Československého vojska, přebíral moc od institucí zaniklé monarchie a staral se o bezpečnost. Scheiner byl jmenován správcem československých vojsk. V této úloze 8. listopadu 1918 přijal od důstojníků přísahu věrnosti republice. Záhy se ukázalo, že s ním politické strany nepočítají, a proto z této funkce odstoupil a vrátil se k práci v Sokole.²⁴⁷

7.2. Legionářské spolky

Velmi významné byly za doby první republiky legionářské spolky. První organizací, která v Benešově vznikla, byla odbočka Svazu československých legionářů, která se ale rozešla po všelegionářském sjezdu v roce 1921. Následně v Benešově vzniká 9. října 1921 místní organizace Československé obce legionářské.²⁴⁸ Nezávislá jednota československých legionářů vznikla v Benešově 30. ledna 1927, tedy až v období, kterým se tato práce nezabývá.²⁴⁹

7.3. Divadelní spolek Svatopluk a divadelní činnost

Místní divadelní spolek se jmenuje po rodákovi z nedalekého Ostředka Svatopluku Čechovi. Po něm se jmenuje od 5. července 1898, kdy od něj přišla odpověď, ve které souhlasil, aby spolek nesl jeho jméno.²⁵⁰ Ochotnické divadlo fungovalo v Benešově již dříve. Jednoho divadelního představení v roce 1832, které se konalo v rámci benešovského posvícení, se zúčastnil i Karel Hynek Mácha. Představení mělo být večer, ale jeden z herců bohužel vypadl, a tak jej právě Mácha zastoupil.²⁵¹ Před první světovou válkou spolek sídlil v hostinci *Na Koruně*, kde měl svou spolkovou místnost.²⁵²

S příchodem první světové války byla činnost spolku přerušena, neboť celé vedení spolku muselo narukovat. Činnost se obnovila až po válce, kdy se režisérem stal Bohumil Kloc. Díky němu byla sice uváděna premiéra za premiérou, ale na zkoušení vždy nebylo mnoho času, a to bylo při vystoupení znát. Velmi významným přínosem se stal příchod Vladimíra Hrona, který

---

²⁴⁷ Erich RENNER. *Osobnost měsíce: Benešovský rodák v čele Sokola*. Benešov. Zpravodaj města 7–8/5, 2012, s. 30.

²⁴⁸ Radovan CÁDER. *Legionářské spolky v okrese Benešov*. In.: Eva Procházková (ed.). *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 41-2001: Českoslovenští legionáři z okresu Benešov*. Benešov 2001, s. 55.

²⁴⁹ Radovan CÁDER. *Legionářské spolky v okrese Benešov*. In.: Eva Procházková (ed.). *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 41-2001: Českoslovenští legionáři z okresu Benešov*. Benešov 2001, s. 63.

²⁵⁰ SOA Praha-SOKA Benešov, Ochotnický spolek Svatopluk Čech Benešov, Vladana Rýdlová: *Příspěvek k dějinám benešovského divadla*, s. 9.

²⁵¹ A. Balatová. *180 let ochotnického divadla v Benešově*. Benešov. Zpravodaj města 4/4, 2011, s. 17.

²⁵² SOA Praha-SOKA Benešov, Ochotnický spolek Svatopluk Čech Benešov, Vladana Rýdlová: *Příspěvek k dějinám benešovského divadla*, s. 10.

se do města přistěhoval v roce 1921 a stal se přední osobností spolku. Divadelní spolek Svatopluk zažil do roku 1939 jedno ze svých největších období.²⁵³

V době první republiky prováděli divadelní činnost také Sokolové.²⁵⁴ Dalším, kdo hrál divadelní hry, byl Akademický klub. Jednalo se o spolek studentů – hlavně septimánů a oktávánů místního gymnázia, ale i místních vysokoškolských studentů. Tento spolek se soustředil na širokou kulturní činnost. Jednalo se o přednášky, debatní večery a výstavy, ale také o divadelní a loutková představení.²⁵⁵ V městě často hostovaly jiné divadelní soubory.

7.4. AFK Benešov

Před první světovou válkou vzniklo v Benešově několik fotbalových klubů, většinou přidružených k jiným organizacím, jako například k Dělnické tělovýchovné jednotě. Nejdůležitějším se později stal Atleticko-fotbalový klub Benešov, který se stal přímým předchůdcem dnešního SK Benešov. Klub vznikl v roce 1913, již o rok později, kvůli první světové válce, byla nicméně jeho činnost přerušena. Obnovena byla až na jaře 1919 valnou hromadou 23. dubna 1919, která se sešla v hotelu *Nigrin*.²⁵⁶ Fotbalový klub zpočátku ovšem musel řešit potíže, protože přišel o hřiště. Provizorně bylo vybudováno na vojenském cvičišti, vedle silnice na Bystřici. Na tomto hřišti se odehrály první zápasy až v červenci 1919.²⁵⁷ Většinu zápasů do té doby odehrál tým v Benešově, včetně prvního přátelského utkání 1. dubna 1919 s výběrem 102. pluku, který skončil nerozhodným výsledkem 2:2.²⁵⁸ Do nové republiky tým vstoupil s novými dresy v černo-bílé kombinaci.²⁵⁹ V červnu 1919 měl klub kolem 200 členů.²⁶⁰ Následně AFK začíná hrát pravidelné přátelské zápasy o víkendech.²⁶¹

K zajímavým počínům klubu patřilo zorganizování několika zápasů řecko-římských, kterých se zúčastnil Josef Šmejkal, mistr Evropy a vicemistr světa z roku 1913.²⁶²

---

²⁵³ SOA Praha-SOKA Benešov, Ochotnický spolek Svatopluk Čech Benešov, Vladana Rýdlová: Příspěvek k dějinám benešovského divadla, s. 12–13.

²⁵⁴ Josef BRABEC. *180 let amatérského divadla v Benešově*. Jiskra 37/53, 15. 9. 2011, s. 7.

²⁵⁵ SOA Praha-SOKA Benešov, Ochotnický spolek Svatopluk Čech Benešov, Vladana Rýdlová: Příspěvek k dějinám benešovského divadla, s. 19.

²⁵⁶ *Benešov*. Tábor 19/53, 9. 5. 1919, s. 2.

²⁵⁷ *Benešov*. Tábor 28/53, 11. 7. 1919, s. 1.

²⁵⁸ *Sport*. Blaník 7/1, 19. 4. 1919, s. 3.

²⁵⁹ Jan KLIMOVIČ, Jiří KOTOUČ. *100 let kopané v Benešově: stručná historie benešovské kopané*. Benešov 2013, s. 18–19.

²⁶⁰ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Kulturní činnost – všeobecné údaje; oslavy apod., k. č. 174, i. č. 992 p. 581.

²⁶¹ *Benešov*, Tábor 38/53, 19. 9. 1919, s. 2.

²⁶² *Benešov*, Tábor 7/57, 20. 2. 1920, s. 2.

V půli února 1920 došlo na jeho zápasy s mistrem Polska Stanislavem Suronem.²⁶³ 23. února se utkal s Franzem Sollerem, mistrem z Vídně, a o den později s mistrem Polska Luronem. Návštěva na každém ze zápasů byla 1 500 lidí.²⁶⁴

7.5. Spolek paní a dívek/Ženský spolek

Spolek byl založen nejprve pod názvem *Spolek paní a dívek* v roce 1906. K jeho činnosti patřila podpora chudé školní mládeže, ve smyslu podpory jídlem či ošacením, pořádání kulturních pořadů, přednášek a kurzů. Tento spolek vznikl mj. jako snaha posílit vliv místní realistické organizace v Benešově.²⁶⁵ Jeho předsedkyní mezi lety 1906–1919 a 1925–1933 byla manželka Františka Veselého Milada²⁶⁶. Mezi lety 1919–1925 byla předsedkyní Františka Hozrová, jelikož Milada Veselá bydlela v té době v Praze.²⁶⁷ O dění ve spolku se nicméně bývalá předsedkyně zajímala nadále.

Za první světové války hrozilo, že by mohlo dojít k jeho zákazu, proto byl založen spolek nový (*Ženský spolek*), který měl až na drobnosti stejné stanovy a jehož členkami se staly všechny členky spolku předchozího. Během války byla činnost omezena na minimum.²⁶⁸ Poválečnou činnost zahájil spolek na valné schůzi 18. května 1919.²⁶⁹ Činnost nebyla obnovena v předválečném rozsahu. Důvodů bylo několik, jednak odchod Milady Veselé, která pro spolek činila mnoho. Dále to, že stravování školní mládeže převzaly státní instituce. Nastává problém s finančními prostředky, protože jediným příjmem spolku jsou členské příspěvky. Z tohoto důvodu nejsou pořádány ani kulturní akce z obavy, že by akce mohly být ztrátové. Největší krize provází spolek v roce 1923, kdy se neschází ani výbor spolku a většinu nutných rozhodnutí činí předsedkyně a jednatelka spolku. Činnost spolku se opět začala rozvíjet až v roce 1925, kdy se do Benešova natrvalo vrátila Milada Veselá.²⁷⁰

---

²⁶³ *Řecko-římské zápasy*. Blaník 7/2, 14. 2. 1920, s. 2.

²⁶⁴ *Řecko-římské zápasy*. Blaník 9/2, 28. 2. 1920, s. 2.

²⁶⁵ Miroslav BREJCHA. *František Veselý a obecní politika v Benešově před první světovou válkou*. In.: Z. Brandl – J. Pánek – E. Procházková (edd.), *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 48-2008*. Benešov 2008, s. 231–288.

²⁶⁶ Milada VESELÁ, roz. Erbenová (1865–1934), pocházela z úřednické rodiny, v roce 1890 se provdala za Františka Veselého, přátelila se s Charlotte Masarykovou, která ji podporovala v její emancipační činnosti, dlouholetá předsedkyně Ženského spolku v Benešově, postupně se jí narodily čtyři děti: Milena (1893–1980), Svatopluk (1895–1984), Ctibor (1899–1919) a Ludmila (1900–1988).

²⁶⁷ Jaroslav ŠIMONÍK. *Ženský spolek v Benešově*. Brno 2006, s. 29–30.

²⁶⁸ L. KLIMENT (ed.). *Monografie*. s. 65–66.

²⁶⁹ *Týdenní kronika místní: Ženský spolek*. Blaník 14/1, 7. 6. 1919, s. 3.

²⁷⁰ J. ŠIMONÍK. *Ženský spolek*. s. 29–30.

7.6. Městské muzeum

Vznik městského muzea odsouhlasilo 7. října 1896 městské zastupitelstvo. Do roku 1907 sídlilo provizorně na radnici, pak bylo přeneseno do piaristické koleje. V tomto období se nikdo o sbírky kontinuálně nestaral. Až v roce 1909 se jich ujali místní studenti práv Jiří Burghauser a Kajetán Turek. Ti je upořádali a muzeum se dočkalo znovuotevření 3. října 1909. V roce 1914 se stal správcem muzea profesor Rudolf Bačkovský²⁷¹, který připravil novou expozici. Ta byla otevřena 21. června 1914.²⁷² V době první světové války došlo k uzavření městského muzea. V té době byl zájem o muzeum odsunut do pozadí vlivem několika úmrtí lidí, kteří se o muzeum starali. Činnost muzea byla obnovena již v září 1920, kdy byl jeho správcem jmenován Vladislav Polák, kustodem muzejní knihovny Ladislav Trmal, kustody sbírek Karel Turek a Alois Mašek a pokladníkem Rudolf Pracný. Muzeum bylo zpočátku otevřeno o nedělích dopoledne.²⁷³ Od srpna 1919 muzeum opět přijímalo dary, většinou se jednalo o různé tiskoviny z 19. století.²⁷⁴ Ke konci roku 1919 se muzeum obrátilo k občanům s výzvou, aby darovali předměty a fotografie, které měli souvislost s městem a právě skončenou válkou.²⁷⁵

---

²⁷¹ Rudolf BAČKOVSKÝ (1881–1964), středoškolský pedagog, autor slovníků, zeměpisných a dějepisných příruček.

²⁷² *Historie a současnost podnikání na Benešovsku, Vlašimsku, Voticku a Sázavsku*. Žehušnice 2003, s. 39.

²⁷³ *Benešovsko*, Tábor 38/52, 20. 9. 1918, s. 1.

²⁷⁴ *Benešov*, Tábor 33/53, 15. 8. 1919, s. 1.

²⁷⁵ *Benešov*, Tábor 51/53, 19. 12. 1919, s. 1.

8. Školství

V tomto období se systém školství moc nezměnil a přímo navázal na systém z Rakouska-Uherska. Došlo jen k malým dílčím změnám. Šlo mj. o změnu v učení náboženství, konkrétně šlo o to, že žáci a učitelé nesmí být nuceni se účastnit na výuce náboženství. Byla to součást protikatolické a protiklerikální vlny, která se v této době nesla společností.²⁷⁶

8.1. Základní a měšťanská škola dívčí

V Benešově nastal s rozšiřováním základní výuky v 2. polovině 19. století problém, protože nebylo dostatek prostoru pro více nových žáků. Situace se měla vyřešit výstavbou nové budovy školy v Pražské ulici. Tato budova byla po jejím dokončení v roce 1882 místo škoie předána armádě. Další nově vzniklá budova, do které se škola skutečně přesunula, byla postavena v roce 1888 Na Karlově.

Již v roce 1881 se dříve smíšená škola rozdělila na dívčí a chlapeckou. Obě tyto školy našly své sídlo právě v nové budově Na Karlově. V roce 1894 byla otevřena první třída měšťanské školy dívčí. K tomu došlo dříve než k otevření chlapecké, neboť chlapci po základní škole měli možnost studovat na gymnáziu, což dívky mohly pouze jako privatistky.

²⁷⁷

V době první světové války po zabrání budovy gymnázia a piaristické koleje, kde sídlila chlapecká škola, se veškerá výuka z těchto škol přesunula do budovy Na Karlově. Výuka byla omezena u všech tří škol, které zde nyní měly výuku, která probíhala na směny po celý den. V této době bylo ve všech třech školách přibližně 1 800 žáků a studentů.²⁷⁸ Z tohoto důvodu od školního roku 1914/1915 nebyl otvírán 4. ročník měšťanské dívčí školy. Otevřen byl až po válce ve školním roce 1922/1923.²⁷⁹

Po říjnovém převratu žákyně nastoupily do školy až 5. listopadu 1918. Toho dne došlo ke shromáždění v kreslárně, kde jim význam posledních dnů objasnila zástupkyně ředitele Josefa Šturpová. Následně se žákyně přesunuly na nádraží, kde vítaly československou delegaci

---

²⁷⁶ Zdeněk KÁRNÍK. *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Praha 2003, s. 316.

²⁷⁷ Od roku 1863 se dívky mohly účastnit výuky na chlapeckých gymnáziích, neměly být vyvolávány a zkoušeny mohly být je za účelem klasifikace na vysvědčení.

M. Balata. *K jednomu výročí*. Benešovský kulturní kalendář 10/1, 1968, s. 5–7.

²⁷⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešov 1907–1936, s. 150.

²⁷⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1894–1918.

vracející se ze Ženevy. Žákyně se rovněž účastnily vítání prezidenta Masaryka 21. prosince 1918.²⁸⁰

8.2. Základní a měšťanská škola chlapecká

Základní chlapecká škola vznikla v roce 1881 rozdělením původní smíšené základní školy. V letech 1894–1907 sídlila společně se školou dívčí v budově Na Karlově. Po uvolnění piaristické koleje v roce 1907 se přesunula do těchto prostor. Ve stejném roce byla také založena měšťanská škola pro chlapce. Ovšem budova piaristické koleje kapacitně nestačila, a proto bylo rozhodnuto o tom, že bude vytvořena nová budova pro chlapeckou školu. Výstavba nové budovy nebyla před první světovou válkou realizována.²⁸¹ Po vypuknutí první světové války byla piaristická kolej zabrána pro potřebu armády a výuka se přesunula zpět do budovy Na Karlově.

Na začátku školního roku 1919/1920 se po uvolnění budovy piaristické koleje škola vrátila zpět do těchto prostor.²⁸² Přesto zůstala výuka částečně v budově Na Karlově. Normální výuka na všech třech školách se rozběhla až 20. dubna 1920, kdy se už gymnázium vrátilo do své původní budovy.²⁸³ K přerušení vyučování došlo 17. prosince 1920 z důvodu nedostatku uhlí. Obnoveno bylo na začátku následujícího roku.²⁸⁴ Budova piaristické koleje již nesplňovala potřeby školy. Místnosti byly vlhké, ve dvou místnostech bydleli nájemci a ve třetí byla truhlářská dílna. Budova byla prohlášena za nevhodnou již na jaře v roce 1920. Nové budovy se škola dočkala až v roce 1928 v Jiráskově ulici.²⁸⁵

8.3. Gymnázium

Gymnázium bylo založeno v roce 1703 piaristy. Od roku 1706 sídlilo v nově vystavěné budově piaristické koleje, která se dodnes nachází na rohu Masarykova náměstí a Tyršovy ulice. Jeho činnost byla dvakrát přerušena, konkrétně mezi lety 1778–1819 a 1832–1857. Do roku 1897 mělo gymnázium pouze 4 třídy. V tomto roce začalo být gymnázium vyšším,

---

²⁸⁰ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 14–15.

²⁸¹ M. Balata. *K jednomu výročí*. Benešovský kulturní kalendář 10/1, 1968, s. 5–7.

²⁸² SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola dívčí, Kronika dívčí obecné a měšťanské školy v Benešově 1918–1925, s. 33.

²⁸³ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola chlapecká, Školní kronika Obecné a měšťanské školy chlapecké v Benešově 1919–1937, školní rok 1919/1920.

²⁸⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, Obecná a měšťanská škola chlapecká, Školní kronika Obecné a měšťanské školy chlapecké v Benešově 1919–1937, školní rok 1920/1921.

²⁸⁵ Jiří TYWONIAK. *50 let školy Benešov, Jiráskova ulice 1934–1984*. Benešov 1984, s. 36–61.

první maturity se pak uskutečnily v roce 1901. Z tohoto důvodu přestaly prostory piaristické koleje kapacitně stačit, a proto byla vystavěna nová budova v novorenesančním stylu v nově projektované Gymnasiální ulici²⁸⁶. Zde se započalo s výukou ve školním roce 1907/1908.

V době první světové války sloužila budova armádě a výuka byla od školního roku 1914/1915 přesunuta do budovy školy Na Karlově. Výuka byla částečně omezena a studenti gymnázia se na směny střídali s žáky základních škol. Dále výuku ovlivnily odvody, a to jak na straně profesorů, tak na straně žáků. Odvody časem vyvolaly u studentů odpor. Ten se projevil např. tím, že studenti nechťeli zpívat při mších rakouskou hymnu.

Dne 5. listopadu 1918 došlo ke shromáždění žáků, kde ředitel školy Rudolf Jedlička objasňoval význam nedávných událostí. Následně se žáci a profesori přesunuli k vítání delegace na nádraží, která se vracela ze Ženevy. Studenti gymnázia byli též přítomni při zastavení prezidenta Masaryka v Benešově v prosinci. Obecně lze říci, že studenti byli ve smýšlení pro republiku. Takto lze mluvit i o většině profesorů, zvláště těch mladších.²⁸⁷

Z profesorského sboru jsou velmi zajímavé osudy dvou lidí. Jednak Leopolda Koláře, bývalého zpovědníka Františka Ferdinanda d'Este, který byl současně na gymnáziu katechetou, jednak ředitele Rudolfa Jedličku. Oba dva byli loajální ve svých projevech Rakousko-Uhersku. Změna přišla po převratu v říjnu 1918. Oba dva na škole zůstali, ale jejich postoje se začaly silně odlišovat. Ředitel Jedlička zůstal ve funkci do roku 1925, kdy odešel do důchodu a kdy došlo ke změně gymnázia z klasického na reálné, a po převratu se z něj stal zastánce republiky. Již 5. listopadu 1918 nadšeně v projevu k žactvu mluvil o Československu a prezidentovi Masarykovi. Naproti tomu Leopold Kolář zůstal svým názorům věrný a chování Jedličky odsoudil. On sám zůstal učitelem náboženství až do roku 1931. Na případu Rudolfa Jedličky lze pozorovat případ oportunismu. Těžko říct, zda se jednalo o případ spíše výjimečný nebo byl zcela normální.²⁸⁸

Vstup do nové republiky vyvolal protikatolický odpor. Z tříd byly odstraněny kříže, profesori přestali chodit na mše. Školní rok byl do té doby zahajován a zakončován mší Te Deum, naposledy se to stalo v červnu 1918. Na konci dalšího školního roku se již mše nekonala, namísto toho byl školní rok zakončen slavností věnovanou památce Jana Husa.²⁸⁹

---

²⁸⁶ Dnes Husova ulice.

²⁸⁷ Erich RENNERT. *Z minulosti školy*. In 300 let gymnázia Benešov. Benešov 2003, s. 25–26.

²⁸⁸ Petr KUBÍN. *Kaple benešovského gymnázia (Případ „zbožného“ ředitele v době kolem převratu 1918)*. In.: M. Mikulcová – P. Kubín (edd.). *Sborník Katolické teologické fakulty 5*. Praha 2003, s. 319–338.

²⁸⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, Gymnázium Benešov, *Historia gymnasii Beneschoviensis (Kronika gymnasia) 1703–1926*.

Zpět do původní budovy se gymnázium vrátilo až v dubnu 1920. Jednalo se o pouhý návrat do budovy, protože gymnaziální sbírky, které byly uloženy na různých místech po městě, se musely dezinfikovat a mohly se používat až od školního roku 1920/1921. V této době se ze studujících privatistek staly normální studentky gymnázia.²⁹⁰ V roce 1920 začíná učit první žena-profesorka Marie Šedivcová, která učila ruční práce.²⁹¹

Současní a i minulé studenti gymnázia, kteří ještě studovali na vysoké škole, v městě působili v rámci Akademického spolku, který pořádal různé kulturní akce jako divadelní představení přednášky, debatní večery a výstavy.

8.4. Zemědělská škola

Byla zřízena Okresní hospodářskou jednotou v roce 1895. Jejím účelem bylo poskytnout mládeži pracující v zemědělství odborné vzdělání. V roce 1904 byla ještě zřízena letní hospodyňská škola určená pro dívky.²⁹² Původně výuka začala v piaristické koleji. Tyto prostory nedostačovaly, a proto byla postavena nová budova v Pražské ulici. V době první světové války byla výuka přerušena a její budova sloužila armádě, konkrétně jako vojenský lazaret.²⁹³

Výuka byla obnovena až v roce 1919, ovšem ne v budově zemědělské školy, ale v bývalém městském chudobinci v Tábořské ulici naproti pivovaru, a to pouze pro první ročník. Původní budovu uvolnila armáda až v druhé polovině roku 1919. Rovněž se začíná jednat o postavení hospodářských budov a přidělu půdy pro praktickou výuku. Toto bylo v plánu již v roce 1914, kdy tyto plány přerušila první světová válka. Ani v roce 1919 nebyl plán realizován.²⁹⁴

---

²⁹⁰ Erich RENNER. *Z minulosti školy*. In.: 300 let Gymnázia Benešov. Benešov 2003), s. 13–26.

²⁹¹ Zdeněk DVORÁK. *Kalendárium z dějin školy*. In.: 100 let budovy Gymnázia Benešov. Benešov 2007, s. 26.

²⁹² Stanislav KUBÍN. *Minulost a současnost zemědělského školství v Benešově*. Benešovský kulturní kalendář 12/1, 1967, s. 7.

²⁹³ Stanislav KUBÍN. *Nástin vývoje zemědělského školství na okrese Benešov*. In.: Z. Brandl – J. Petrůň. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 19-1978. Benešov 1978, s. 296.

²⁹⁴ Stanislav KUBÍN. *Vznik a vývoj Zemědělské školy v Benešově v letech 1895–1970*. In.: Zemědělská škola v Benešově u Prahy 1895–1970. Benešov 1970, s. 12–20.

9. Církve

Benešov se podobně jako celé Československo v těchto letech ocitl na antikatolické a antiklerikální vlně symbolizované heslem „Pryč od Říma!“. Bylo to součástí rozkolu církve, který vrcholil v roce 1920 vniknutím Československé církve z obrodného hnutí Katolické církve. Jak již bylo ukázáno dříve, Římskokatolickou církev v Benešově opustila přibližně jedna třetina věřících. V celorepublikovém měřítku pak římskokatolickou církev opustilo asi 20% Čechů.²⁹⁵ Agitace pro vstup do církví připomínala politickou agitaci. Velmi časté bylo pořádání veřejných schůzí.²⁹⁶

9.1. Římskokatolická církev

Mezi katolíky bychom našli odpůrce nově vzniklého státu. Patřil k nim piarista Leopold Kolář. V této době vedl záznamy piaristické koleje, kde lze najít, jak komentoval jednotlivé události, které se ve městě děly. O 28. říjnu 1918 napsal: „*Den historický, památný. Nevím, má-li být zaznamenán červeněn s radostí, nebo černě se smutkem. Rakousko přistoupilo na všechny Wilsonovy podmínky. Kdyby to učinilo před rokem, mohlo být zachováno, dne se samo klade jako mrtvola do hrobu.*“²⁹⁷ Dále mu bylo líto, že nové státní zřízení bude republikou. Báł se toho, že dojde k výtržnostem vůči katolickému kléru. Dále odsoudil vlastenecké projevy, jako byl proslov ředitele gymnázia při zahájení školního roku, kde glorifikoval Masaryka. Odsoudil také přednášku Václava Smolíka o Bílé hoře.²⁹⁸ O průjezdu prezidenta Masaryka 21. prosince 1918 zpravuje velmi stručně, za piaristickou kolej se vítání zúčastnil administrátor.²⁹⁹

Piaristická kolej byla za první světové války využita jako shromaždiště branců a pro rekonvalescenty. O rekonvalescenty se piaristé v rámci svých možností starali. Po říjnovém převratu došlo ke změně situace. Od té doby se město vůči koleji chovalo až ponižujícím způsobem. Město po válce na vlně antiklerikalismu otočilo, stal se z něj osvobozený trpitel. Téměř celou kolej zabralo, aby z ní vytvořilo nízkonákladové byty, a měl sem být přemístěn jeden ročník zemědělské hospodářské školy. V průběhu roku 1919 se podařilo vystěhovat nájemce, kteří silně poškozovali budovu. Díky značnému úsilí piaristů se podařilo uvést místnosti do pořádku a od školního roku 1919/1920 se zde opět obnovilo

---

²⁹⁵ Zdeněk KÁRNÍK. *České země v éře První republiky (1918–1938)*. Praha 2003, s. 318.

²⁹⁶ Benešov. Tábor 24/55, 10. 6. 1921, s. 2.

²⁹⁷ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 28. říjen 1918.

²⁹⁸ Erich RENNER. *Proč to píšu*. Benešov 2004, s. 41.

²⁹⁹ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, 21. prosinec 1918.

vyučování na chlapecké měšťanské škole. Následně se do roku 1923 vztahy města a piaristů uklidnily. V tomto roce chtělo město kolej opět odkoupit, to se ovšem nestalo.³⁰⁰

Ve Vlašimské ulici se nacházela kaplička sv. Jana Nepomuckého šestibokého tvaru, zděná se šindelovou střechou; uvnitř socha sv. Jana Nepomuckého z 18. století. Ta byla zbořena během roku 1918. Socha z ní byla umístěna u domu č. p. 355.³⁰¹

V roce 1920 se město angažovalo v protikatolickém boji, kdy nechalo vylepit plakáty vyzývající občany, aby vystupovali z katolické církve. Plakáty, které se v městě objevily v červnu 1920,³⁰² a jejich výlep byl zaplacen z obecních prostředků. To se nelíbilo poslanci Františku Noskovi. Ten upozornil na to, že obce nemají provozovat protináboženskou agitaci a náklady by měli zaplatit zastupitelé, kteří pro daný návrh hlasovali.³⁰³ Tato plakátovací akce rozhodně neměla účinek na inteligenci, jelikož její většina na konci roku 1920 byla stále součástí katolické církve.³⁰⁴ Došlo k ustanovení okresní organizace katolické mládeže a to 11. dubna 1920, hlavní zásluhu na tom měl Josef Pěnkava z Kladrub.³⁰⁵ Ta se následně pravidelně scházela.

V noci z 9. na 10. ledna 1921 byla uražena hlava sochy sv. Jana Nepomuckého, která se nacházela kousek od náměstí v Pražské ulici³⁰⁶ naproti hostinci *Na Klinice*. Hlava nebyla nalezena. Socha byla vyrobena v roce 1730 a jejím autorem byl Josef Jelínek.³⁰⁷ Místní obyvatelé tento čin odsuzovali, a proto četnictvo v počátku vyšetřování doufalo, že by někdo mohl pachatele prozradit. V rámci vyšetřování se přišlo na to, že se neví, kdo sochu vlastní, socha nebyla zakreslena v plánu města a ani děkanát se k ní nehlásil.³⁰⁸ Hlava sochy byla nalezena v březnu téhož roku vysokoškolskými studenty upravujícími hřiště ve strouze kanálu, která vedla do zahrady u sokolovny. Následně byla odevzdána Městskému úřadu.³⁰⁹ Ačkoliv se objevila ta možnost, že se jednalo o protikatolický čin³¹⁰ a noviny Československé

---

³⁰⁰ Veronika PROCHÁZKOVÁ. *Konec piaristů a osudy koleje ve 20. století*. In.: E. Procházková (ed.). Sborník vlastivědných prací z Podblanicka 43-2003: Tři sta let Benešovského gymnázia. Sborník příspěvků z pracovního semináře (Benešov 18. září 2003). Benešov 2003, s. 177–184.

³⁰¹ L. Kliment (ed.): *Monografie*. s. 19.

³⁰² *Benešov*, Tábor 25/54, 25. 6. 1920, s. 1.

³⁰³ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 44, i. č. 677.

³⁰⁴ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 164.

³⁰⁵ *Místní zprávy*. Stráž Podblanicka 19/1, 16. dubna 1920, s. 3.

³⁰⁶ Pražská ulice byla později v rámci přestavby Benešova rozdělena na dvě části, jedná se o dnešní ulici Pod Brankou.

³⁰⁷ *Benešovsko*. Stráž Podblanicka 7/2, 21. 1. 1921, s. 3.

³⁰⁸ SOA Praha-SOKA Benešov, OÚ Benešov presidiální spisy, k. 44, i. č. 54.

³⁰⁹ *Benešovsko*. Stráž Podblanicka 16/2, 25. 3. 1921, s. 3.

³¹⁰ SOA Praha, SOKA Benešov, AM Benešov, Pamětní kniha města Benešova 1907–1936, s. 169.

strany lidové *Stráž Podblanicka* tento čin odsoudily, jednalo se spíš o obyčejné vandalství. Je možné, že za čin byli zodpovědní členové Volné myšlenky, kteří v tu noc měli schůzi. Po dohodě s kolejí bylo rozhodnuto, že socha bude opravena a bude přemístěna k děkanskému chrámu sv. Mikuláše.³¹¹

Další případ kriminální činnosti vůči katolické církvi nastal v noci ze 17. na 18. dubna 1921, kdy byl vyloupen děkanský chrám sv. Mikuláše. Ukradeno bylo ciborium, kříž a řetěz ze sochy sv. Marie, bohoslužebné prádlo a byly vybrány pokladničky.³¹² Tuto krádež se podařilo četnictvu objasnit, když zatkla mladé pachatele této loupeže. Jednalo se o Zimu, Šobata, Tábořského a Fialu. Bylo též zjištěno, že někteří pachatelé měli svůj podíl také na loupeži psacího stroje z hospodářského družstva nebo že nedovoleně obchodovali s uhlím.³¹³

9.2. Československá církev

Československá církev vznikla odluhou od Římskokatolické církve 8. ledna 1920 v Praze. To mělo ohlas v Benešově, kdy se první bohoslužby konaly již v srpnu na Velkém náměstí, které vedl farář Šlapák. V prosinci téhož roku z „Říma“, jak se dobově říkalo, vystupuje prvních 12 lidí. Na schůzi 14. prosince 1920 byl zvolen prozatímní výbor, jehož předsedou se stal Robert Malina. Oficiálně byl místní sbor založen 29. prosince 1920. V této době ještě nebyl v Benešově místní farář a bohoslužby konali faráři z Prahy, Votic nebo Neveklova.³¹⁴

Lidé do Československé církve vstupovali poměrně rychle a ve velkém počtu. Toho důkazem je první valná hromada z 20. února 1921, které se účastnilo 149 členů církve. Na této schůzi byla zvolena rada starších. Jejím předsedou se stal Robert Malina. Radě nastalo několik povinností: opatřit bohoslužebné náčiní, zařídit vyučování náboženství na školách, obstarat místního duchovního a vést matriky.³¹⁵

Dalším problémem bylo, kde konat bohoslužby. Jako nejlepší možnost se ukázala gymnaziální kaple. Ačkoliv ji měl ve správě Leopold Kolář, tak svolil, aby se zde věřící o nedělích mohli scházet. Tu využívala po nějakou dobu i Českobratrská církev, dokud si nezbudovala modlitebnu vlastní. Československá církev měla zájem o kostel sv. Anny,

---

³¹¹ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, březen 1921

³¹² *Benešovsko*. *Stráž Podblanicka* 20/2, 22. 4. 1921, s. 3.

³¹³ *Benešov*. *Tábor* 18/55, 29. 4. 1921, s. 2.

³¹⁴ ČCH v Benešově, *Kronika náboženské obce ČČS v Benešově*, I. díl, s. 4–5.

³¹⁵ ČCH v Benešově, *Kronika náboženské obce ČČS v Benešově*, I. díl, s. 5.

to bylo ze strany piaristů odmítnuto.³¹⁶ Jde o jeden z příkladů boje mezi Římskokatolickou a Československou církví, které v té době v českých zemích probíhal. Žádný z místních kostelů se automaticky nestal modlitebnou Československé církve, protože v Benešově došlo k rozštěpení věřících.³¹⁷

Nastal problém, kdo bude děti učit novému náboženství ve školách. K tomu se nabídl Václav Zeman, původně římsko-katolický katecheta. Přislíbil též, že do církve později vstoupí, až k tomu nastane vhodná doba. To se stalo 18. dubna 1921.³¹⁸ Posléze byl i místním duchovním správcem³¹⁹, kterým byl až do roku 1937. První oslava svátku Jana Husa se konala v předvečer dne jeho upálení, 5. července 1921. Byly slouženy bohoslužby na Velkém náměstí, odkud se pak průvod lidí vydal k lesu Seewaldov, kde byla zapálена hranice.³²⁰

Ve svých počátcích neměla Československá církev jasný charakter. Řada jejích představitelů odkazovala na východní tradici s poukazem na misi Cyrila a Metoděje. V Benešově se část věřících klonila k pravoslavnému křídlu. Po návštěvě pravoslavného arcibiskupa Dositeje z Niše část z nich změnila názor, neboť ten zde mj. pronesl:

„Nechci, abyste tu pěstovali takové pravoslaví, jaké máme my.

*Já se ho chci zbavit a přinést do Srbska od Vás nového ducha. Jako k nám přišlo náboženství cyrilometodějské z Moravy, od vás bych chtěl, aby nyní znovu k nám přišla náboženská reforma z Čech.“*³²¹

I tak se na podzim 1921 rozhořel spor mezi místním duchovním Václavem Zemanem a Karlem Farským, který se později stal prvním patriarchou Československé církve, jehož obsahem byla právě otázka pravoslaví. Přestože Václav Zeman zastával spíše pravoslavné pozice, v Benešově nedošlo po vzniku pravoslavné církve k odtržení a místní komunita zůstala součástí Československé církve.³²²

Dle Leopolda Koláře měla mít Československá církev v lednu 1920 na 1 000 členů.³²³ Nejspíš se jednalo o smyšlené číslo, neboť konstituování této církve v Benešově nastalo

---

³¹⁶ Pavel MAREŠ. *100 let budovy Gymnázia Benešov*. In: 100 let budovy Gymnázia Benešov. Benešov 2007, s. 14–15.

³¹⁷ Pavel MAREK. *Zápas o vlastnictví kostelů po vzniku Československa*. In: Moderní dějiny: časopis pro dějiny 19. a 20. století, 23, 2015, č. 1, s. 89–126.

³¹⁸ ČCH v Benešově, Kronika náboženské obce ČČS v Benešově, I. díl, s. 6.

³¹⁹ Josef Kajetán TUREK. *Náboženské poměry v Benešově od založení města po naši dobu*. Benešov 1923, s. 109.

³²⁰ ČCH v Benešově u Prahy, Kronika náboženské obce ČČS v Benešově, I. díl, s. 8.

³²¹ ČCH v Benešově u Prahy, Kronika náboženské obce ČČS v Benešově, I. díl, s. 13.

³²² ČCH v Benešově u Prahy, Kronika náboženské obce ČČS v Benešově, I. díl, s. 9–11.

³²³ SOA Praha-SOKA Benešov, Piaristická kolej, Kronika V. (Památník J. R. Kůrky) 1903–1933, leden 1921.

až na konci roku 1920. Ovšem je znát, že její členská základna prudce rostla, neboť v roce 1921 měla tato církev v Benešově 1 784 příslušníků, o dva roky později dokonce 2 630.³²⁴

9.3. Českobratrská církev

Českobratrská církev evangelická působila v Benešově již před rokem 1918, komunita zde nebyla velká, nacházela se zde pouze kazatelská stanice, farnost se nacházela v Soběhrdech. Žádost o vlastní sbor byla podána až v roce 1923. Samostatný kostel byl dokončen až v roce 1928, kdy se místním farářem stává původní farář ze Soběhrd Josef Šlechta.³²⁵ Mezi konvertity k této církvi patřila rodina Veselých. Z nich jako první konvertovala nejmladší dcera Ludmila v lednu 1919³²⁶ a následně 4. února František Veselý s ženou Miladou.³²⁷ O vstupu svém a svých rodičů do nové církve si Ludmila Veselá zapsala: „16. I. jsem vystoupila z církve katolické a vstoupila do evangelické církve bratrské. Tam mám úplnou volnost a myslím, že mi v ní bude lépe. Musím teď číst evangelické knížky a časopisy a doufám, že brzy tomu budu jak náleží rozumět. V neděli 16. II. jsme byli v Soběhrdech, byli rodiče přijímáni do ev. církve bratrské. Bylo to velice pěkné. Cesta byla špatná, ale v kostele to bylo pěkné. Mluvil nejprve pan farář a pak tatínek. Když jsme přišli domů, rádi jsme lehli, a to byl opravdu sladký odpočinek.“³²⁸

Sám František Veselý byl obviňován z toho, že přesvědčoval lidi, aby konvertovali do Československé církve, jinak budou platit větší daně. Vstupem do této církve dostanou výhody, mj. metrák pšenice za 90 Kč.³²⁹ V roce 1921 se ve sčítání lidu přihlásilo k Českobratrské církvi 163 občanů Benešova.³³⁰ Církev jako modlitebny nejprve využívala kapli gymnázia společně s Československou církví.

---

³²⁴ Josef Kajetán TUREK. *Náboženské poměry v Benešově od založení města po naši dobu*. Benešov 1923, s. 109.

³²⁵ Farní sbor Českobratrské církve v Soběhrdech, Kovářova kronika, nestránkováno.

³²⁶ Farní sbor Českobratrské církve v Soběhrdech, Děje sboru Soběhradského I. 1905–1918, nestránkováno.

³²⁷ ANM, František Veselý, k. 20, i. č. 2448, Výpisky ze zápisníku F. Veselého.

³²⁸ ANM, František Veselý, k. 66, i. č. 4135, Výpisky ze zápisníku L. Veselého, prov. Kloudové z roku 1918.

³²⁹ *Benešovsko*. Stráž Podblanicka 8/2, 4. února 1921, s. 3.

³³⁰ *Statistický lexikon obcí v Čechách: úřední seznam míst podle zák. ze dne 14. dub. 1920, čís. 266 Sb. zák. a nař.: vyd. minist. vnitra a Stát. úřadem statist. na základě výsledků sčítání lidu z 15. února 1921. Statistický lexikon obcí v republice Československé. 1, Čechy*. Praha 1923.

10. Hospodářství

Převážně hospodářskému charakteru města odpovídal jeho průmysl, který byl zaměřen na další zpracovávání zemědělských plodin. Nejdůležitějšími podniky proto byly pivovar a lihovar. Ač byla ze strany radnice snaha do města přivést nějaký podnik průmyslového rázu, ve sledovaném období nebyl tento záměr uskutečněn. Obecně lze říci, že celý region po první světové válce zůstal zemědělského charakteru. Nových průmyslových podniků v regionu mnoho nevzniklo, v Benešově nevznikl žádný.³³¹

Ve městě existovala řada živnostnických společenství, pozůstatků bývalých cechů, která sdružovala místní pekaře, cukráře, perníkáře a voskaře, řezníky a uzenáře, oděvníky, holiče, kadeřníky a vlásenkáře, truhláře a zámečníky, lakýrníky a natěrače, kováře a podkováře, ale ve sledovaném období v těchto společenství nedošlo k něčemu zásadnímu, kromě zvolení Františka Novotného starostou v roce 1919 starostou města, který byl členem společenstva pekařů.

10.1. Pivovar

Právo várečné patřilo Benešovu již od roku 1595, kdy se v něm nacházela řada drobných pivovárků. Ty postupem času zanikly, vaření piva od nich postupně přebíral panský pivovar na Konopišti. V roce 1873 byla v Benešově založena sladovna, jejíž část byla postupně přeměněna na pivovar. Jeho výstav byl malý, mezi 10 000 a 15 000 hl ročně. V roce 1890 koupil tuto sladovnu František Ferdinand d'Este a do roku 1898 sem přesunul pivovar z Konopiště a obě instituce sloučil. Právě v roce 1898 měl pivovar výstav 48 000 hl. V době první světové války klesl výstav opět k 10 000 hl za rok, nejnižší až k 6 600 hl, a to navíc slabého piva z důvodu nedostatku kvalitních surovin. V roce 1916 došlo rakouskými úřady k zabavení cínových a mosazných strojů pro válečné účely. Po říjnovém převratu v roce 1918 byl pivovar nejprve pod vnucenou správou Československé republiky, která ho definitivně převzala v roce 1925.³³² V únoru 1920 dokonce hrozilo sladovně a pivovaru kvůli nedostatku paliva zavření a propuštění 60 dělníků.³³³

---

³³¹ Josef PETRÁŇ (ed.). *Benešovsko-Podblanicko*. Praha 1985, s. 181–184.

³³² Ladislav KLIMENT (ed.). *Monografie města Benešova*. Benešov 1938, s. 76–77; *Historie a současnost podnikání na Benešovsku, Vlašimsku, Voticku a Sázavsku*. Žehušnice 2003, s. 26–28.

³³³ *Konopištský pivovar v Benešově před zavřením*. Blaník 6/2, 7. 2. 1920, s. 2.

Rok	Výstav (hl)
1917	6 800
1918	9 300
1919	26 850
1920	27 800
1921	45 078

Tab. č. 6: Výstav pivovaru v Benešově mezi lety 1917–1921³³⁴

10.2. Lihovar

Byl založen 1854 M. Steindlerem a nacházel se v Pražské ulici. Zpracovával hlavně brambory, řepu a obilí. Druhý lihovar přibyl v roce 1894, kdy ho do Benešova nechal z Konopiště přestěhovat František Ferdinand d'Este. Ten se po roce 1918 stal státním.³³⁵

10.3. Městská spořitelna

20. listopadu 1918 zvolilo městské zastupitelstvo 6 členů výboru Městské spořitelny. Jednalo se o Julia Taussiga, Rudolfa Jedličku, Františka Soudného, Antonína Papeže, Josefa Koloucha a Františka Starka.³³⁶ V roce 1920 zemřel předseda Městské spořitelny František Stark. Ten patřil k jejím zakladatelům v roce 1888. Zemřel též dlouholetý člen ředitelství Karel Srba. František Stark byl ve funkci předsedy Městské spořitelny nahrazen Františkem Veselým. Na jeho místo ve výboru byl zvolen 4. prosince 1920 Václav Chobotský. Ředitelem úřednictva byl po celou dobu Vojtěch Půlpitel, přednostou kanceláře Julius Taussig. Jinak k žádným podstatným změnám nedošlo.

V roce 1920, kdy v *Ročence Městské spořitelny* čteme, že návrat k pravidelným hospodářským poměrům se děje pomalu. Již o rok později docházelo k ojedinělému vzrůstu vkladů, a to až o 50 % více, než na konci roku 1920. To Městské spořitelně umožnilo vyhovět popptávce po úvěrech.³³⁷

³³⁴ Eduard VANĚČEK. *Kde se pivo vaří...* Pod Blaníkem 7/11, 1931–1932, s. 129–130.

³³⁵ Ladislav KLIMENT (ed.). *Monografie města Benešova*. Benešov 1938, s. 77.

³³⁶ SOA Praha-SOKA Benešov, AM Benešov, Zápisy o schůzích městského zastupitelstva od roku 1918 do roku 1928 včetně, s. 51.

³³⁷ *Ročenka Městské spořitelny v Benešově 1922*. Benešov 1922, s. 20.

11. Závěr

Změnila se tedy společnost po převratu 28. října? V mnohých věcech ano, ale v některých ne. Pokud ponecháme stranou některé jedince, kteří se s nově vzniklou republikou neztotožnili, tak její ustanovení zde bylo přivítáno pozitivně. To vše spustilo lavinu procesů, které přinesly různé, na první pohled viditelné změny. Jednou takovou je zcela jistě vítězství národních socialistů ve volbách do obecního zastupitelstva. To musíme chápat nejenom jako příklonění se k levicovým stranám, ke kterému po první světové válce obecně došlo, ale i v kontextu městské politiky, neboť již před první světovou válkou zde mladočeši a národní socialisté soupeřili o to, kdo obsadí radnici. Mezi nimi lavírovali realisté, kteří před válkou spolupracovali s mladočechy, ale ještě než vypukla válka, přiklonili se k národním socialistům. Národní socialisté si ovšem ve městě většinu neudrželi, když ve volbách do Národního shromáždění v roce 1920 skončili druzí a v následujících obecních volbách taktéž nezvítězili.

Nezměnilo se ani složení úřednictva, a pokud už zde docházelo ke změnám, šlo o přirozené generační výměny, nikoliv politické. V čele města až do obecních voleb v roce 1919 zůstal ten samý starosta, který byl zvolen v posledních volbách před válkou. O místních politicích nelze tvrdit, že by byli výrazně prorakouští a že by tedy měli z tohoto důvodu opouštět své pozice. Obdobně nedocházelo k žádným změnám v institucích působících v Benešově. Roli tu bezpochyby hrál ten faktor, že se jednalo o malé město a počet lidí, které by dané funkce mohli vykonávat, byl omezený.

Jak se moc se proměnila nálada obyvatel Benešova vůči Hohenbergům, je diskutabilnější. Své odpůrce zde František Ferdinand samozřejmě měl. Na druhé straně spousta lidí, zvláště obchodníků, z přítomnosti Františka Ferdinanda na Konopišti profitovala. Stali se tím dodavateli pro Konopiště a honosili se titulem dodavatel následníka trůnu. O tento status přišli po sarajevském atentátu, ačkoliv na Konopiště dodávali nadále. Je tedy otázkou, do jaké míry říjnový převrat projevil jen případný skrytý nesouhlas vůči přítomnosti potomků Františka Ferdinanda na Konopišti. Rozhodně byla vlna, která se zde zvedla, spontánní. Tato protihabsburská vlna byla typická pro celé české země, zde se lišila tím, že „Habsburkové“ byli poblíž. Příkladem může být již zmíněný 28. říjen 1918, kdy při manifestaci lidí hrozilo, že se dav vydá na Konopiště. Tyto protihabsburské vlny se zde opakovaly. Jednu z dalších vyvolala otázka vyvlastnění Konopiště státem. Došlo k názorovému rozdělení města na dva tábory, kdy jeden byl zastáncem vyvlastnění a druhý byl proti. Události neskončily ani v roce 1921, kdy byl přijat zákon o vyvlastnění, ale ještě několikrát se vrátily, např. v roce 1928, kdy se mluvilo o možnosti navrácení Konopiště Hohenbergům.

Významné návštěvy po smrti Františka Ferdinanda neskončily, naopak, jak jsem ukázal výše, se v období po říjnovém převratu jejich četnost ještě zvýšila. Do města před válkou mířila řada návštěv; ty velmi významné jako např. německý nebo rakouský císař přijely za Františkem Ferdinandem. Obdobně po válce mířila do města řada návštěv. Buďto městem jen projížděly a zastavily se na chvíli, nebo se jednalo o návštěvy delší. Návštěvy Tomáše Garrigua Masaryka byly jak oficiální, tak soukromé, čímž pokračoval v návštěvách svého přítele Františka Veselého, jak tomu bylo před válkou. Na rozdíl od doby před převratem bylo těchto návštěv více. Dále např. Benešov bezprostředně po vzniku Království SHS navázal kontakt s jeho představiteli, kteří Benešov několikrát navštívili.

Podobně jako v bývalé monarchii, kdy se připomínaly narozeniny císařů Františka Josefa I. a po jeho smrti Karla I., se navázalo na tento zvyk v první republice. Namísto císařových se slavily narozeniny prezidenta Masaryka. V porovnání s oslavami před rokem 1918 se s nimi nyní obyvatelé více ztotožnili.

2. pluk tyrolských myslivců po skončení války v městě dlouho nepobyl a kasárny záhy obsadil opět 102. pěší pluk. Tento pluk byl pak transformován do 48. pluku s čestným označením „Jugoslavia“. Jeho velikost ve srovnání s dobou Rakouska-Uherska zůstala zachována. Velitelem pluku stal major italských legií Antonín Pavlík, stalo se tak v historii pluku stalo teprve podruhé, aby mu velel Čech.

Ve spolkovém životě k výrazné změně nedošlo. Spolky musely přes válku svoji činnost přerušit nebo omezit, hlavně z důvodu narukování svých členů do armády. Po válce se spolky snažily navázat na svoji předválečnou činnost, což se většinou podařilo. Našel by se pouze ten rozdíl, že již nebyly omezovány státní správou.

Válečnými útrapami si prošlo i školství, výuka na zemědělské škole byla přerušena a ostatní školy byly sestěhovány do jedné budovy. Situace ve školství, hlavně z hlediska jejich prostor určených pro výuku, nebyla před válkou ideální a právě válka řešení této situace o několik let odsunula. Školy se vrátily do svých budov v roce 1920, situace kolem nich ale byla vyřešena až v roce 1928, kdy byla dostavěna nová budova v Jiráskově ulici.

Výraznou a významnou proměnou si prošlo konfesijní složení města, kdy ve sledovaném období opustila katolickou církev přibližně jedna třetina věřících. Pokud to porovnáme s celorepublikovým měřítkem, kde církev opustilo 20 % lidí, shledáme, že odliv věřících od katolické církve zde byl nadprůměrný. V souvislosti s tím zde byla nadprůměrná komunita Československé církve, asi jedna pětina města oproti přibližně 5 % v českých zemích. Jinak čísla odpovídají celorepublikovému průměru.

Vzhledem k tomu, že mnoho informací o průmyslu v Benešově během války nemáme, nelze přesně zjistit, jak byl ovlivněn. Jak jsem již konstatoval výše, jedinou výjimkou je pivovar, který byl zasažen nedostatkem kvalitních surovin, což bylo znát na jeho malém výstavu, který dokazují v tabulce č. 6, navíc nekvalitního piva. Pivovar se v poválečném období opět vrátil k výstavu, který měl již před válkou. Rovněž změnil majitele, když byl jako část hohensberského majetku vyvlastněn státem.

Bylo uvedené období v Benešově oproti zbytku státu něčím výjimečným nebo dění v Benešově ničím nevybočovalo? Vývoj Benešova v oblasti politické, církevní a hospodářské ničím zvláštním nevybočoval. Říjnový převrat proběhl podobně klidně jako v Praze, a ne jako v českém pohraničí nebo na Slovensku, kde musela zasahovat armáda. Národní výbor v Benešově převzal správu místních institucí bez vážnějších incidentů.

Výjimkou je dění kolem Konopiště, které se řešilo v Národním shromáždění. Události týkající se Konopiště lze označit jako celospolečenskou záležitost. Vyvlastněním Konopiště dochází k poslední ztrátě vazby Hohenbergů na Benešov, protože vliv jako takový začali ztrácet již po sarajevském atentátu. Mimo Konopiště by tak události v Benešově byly pouze regionálního charakteru. Naprostá většina benešovských občanů přijala nový stát za svůj. Benešov nastoupil do nové epochy, jak to psal František Veselý ve svém článku Do nové doby, z něhož jsem citoval v úvodu práce.

Je tedy patrné, že většina problémů řešených v Benešově byla záležitostmi převážně lokálního charakteru. Výjimkou byla např. kauza kolem Konopiště nebo jmenování Františka Veselého, benešovského občana, ministrem spravedlnosti. Celospolečenské jevy neměly v městě takovou rezonanci, jak by se přes jeho geografickou blízkost Praze dalo předpokládat.

12. Prameny a literatura

12.1. Archivní prameny

Archiv Národního muzea

- František Veselý

Československá církev husitská v Benešově

- Kronika náboženské obce CČS v Benešově, I. díl

Farní sbor Českobratrské církve v Soběhrdech

- Děje sboru Soběhradského I. 1905–1918
- Kovářova kronika

Masarykův ústav a archiv AV

- Tomáš Garrigue Masaryk

SOA Praha-SOkA Benešov

- Archiv města Benešov
- Gymnázium Benešov
- Ochotnický spolek Svatopluk Čech Benešov
- Obecná a měšťanská škola dívčí
- Obecná a měšťanská škola chlapecká
- Okresní četnické stanice
- Okresní úřad Benešov presidiální spisy
- Okresní zastupitelstvo Benešov
- Piaristická kolej
- Tělocvičná jednota Sokol Benešov

Soukromý archiv Jarmily Mertlové

12.2. Literatura

100 let budovy Gymnázia Benešov. Benešov: Gymnázium Benešov, 2007.

300 let Gymnázia Benešov. Benešov: Gymnázium Benešov, 2003.

GALANDAUER, Jan. František Ferdinand d'Este, Praha: Svoboda-Libertatis, 1993.

KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře první republiky (1918–1938), Praha: Libri, 2003.

- KÁRNÍK, Zdeněk. Malé dějiny československé (1867–1939), Praha: Dokořán, 2008.
- KLIMENT, Ladislav (ed.). Monografie města Benešova a okolí. Praha: Václav Horký, 1938.
- KLIMOVIČ, Jan. KOTOUČ, Jiří. 100 let kopané v Benešově: stručná historie benešovské kopané. Benešov: 2013.
- KOCMAN, Alois. Souhrnná týdenní hlášení presidia zemské správy politické v Praze o situaci v Čechách 1919–1920. Praha: Historický ústav ČSAV, 1959. Prameny k ohlasu Velké říjnové socialistické revoluce a vzniku ČSR.
- KUBÍN, Stanislav. Zemědělská škola v Benešově u Prahy 1895–1970. Benešov: Střední zemědělská technická škola v Benešově, 1970.
- Historický lexikon obcí ČR 1869–2005. Praha: Český statistický úřad, 2006.
- Historie a současnost podnikání na Benešovsku, Vlašimsku, Voticku a Sázavsku. Žehušnice: Městské knihy s.r.o., 2003.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky. Sv. první 1918–20. Praha: Masarykův ústav Akademie věd České republiky, 2003. 5. přeprac. vydání.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva. Benešov, Litomyšl: Paseka, 2005.
- PROCHÁZKOVÁ, Eva a kol. Benešov. 1998.
- PETRÁŇ, Josef (ed.). Benešovsko-Podblanicko. Praha: Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1985.
- PETRÁŇ, Josef. Dějiny českého venkova v příběhu Ouběnic, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011.
- PEŠA, Václav. Vznik Československé republiky 1918 a české národní výbory. Praha: Horizont, 1988.
- Pod Bláníkem.
- RENNER, Erich. Proč to píšu. Benešov: Muzeum umění Benešov, 2004.
- Sborník Katolické teologické fakulty.
- Sborník vlastivědných prací z Podblanicka.
- Středočeský sborník historický.
- ŠEDIVÝ, Ivan. Češi, české země a Velká válka. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

TUREK, Josef Kajetán. Náboženské poměry v Benešově od založení města po naši dobu. Benešov: Knihhtiskárna a litografie Burian, Staněk a sp. Benešov, 1923.

TYWONIAK, Jiří. Benešov a Konopiště v minulosti. Benešov, 1992.

TYWONIAK, Jiří. 50 let školy Benešov, Jiráskova ulice 1934–1984. Benešov: II. základní škola v Benešově u Prahy, 1984.

VANČURA, Vladislav. Pekař Jan Marhoul. Praha: Československý spisovatel, 1952.

12.3. Diplomové práce

BREJCHA, Miroslav. Právník a politik JUDr. František Veselý (1863–1935). FF UK, Praha 2008.

ROUBÍK, Michal. Vývoj zástavby a městské infrastruktury v Benešově v letech 1918–1939. FF UK, Praha 2011.

ŠIMONÍK, Jaroslav. Ženský spolek v Benešově. FF MU, Brno 2006.

ŠVIMBERSKÁ, Lenka. Minulost benešovské zdravotnické služby. FF UK, Praha 1986.

TICHÁ, Barbora. Konopiště v 19. a 20. století. PF UK, Praha 2015.

12.4. Periodika

Benešov

Benešovský kulturní kalendář

Blaník

Jiskra

Stráž Podblanicka

Tábor

13. Seznam zkratk

SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
AM	Archiv města
OÚ	Okresní úřad
s.	strana
p.	paginace
k.	karton
i. č.	inventární číslo
FF	Filozofická fakulta
PF	Pedagogická fakulta
UK	Univerzita Karlova
MU	Masarykova univerzita
SOA	Státní oblastní archiv
SOkA	Státní okresní archiv
č. p.	číslo popisné
ČCH	Československá církev husitská
ANM	Archiv Národního muzea
MÚA AV	Masarykův ústav a archiv Akademie věd
Kč	Koruna československá

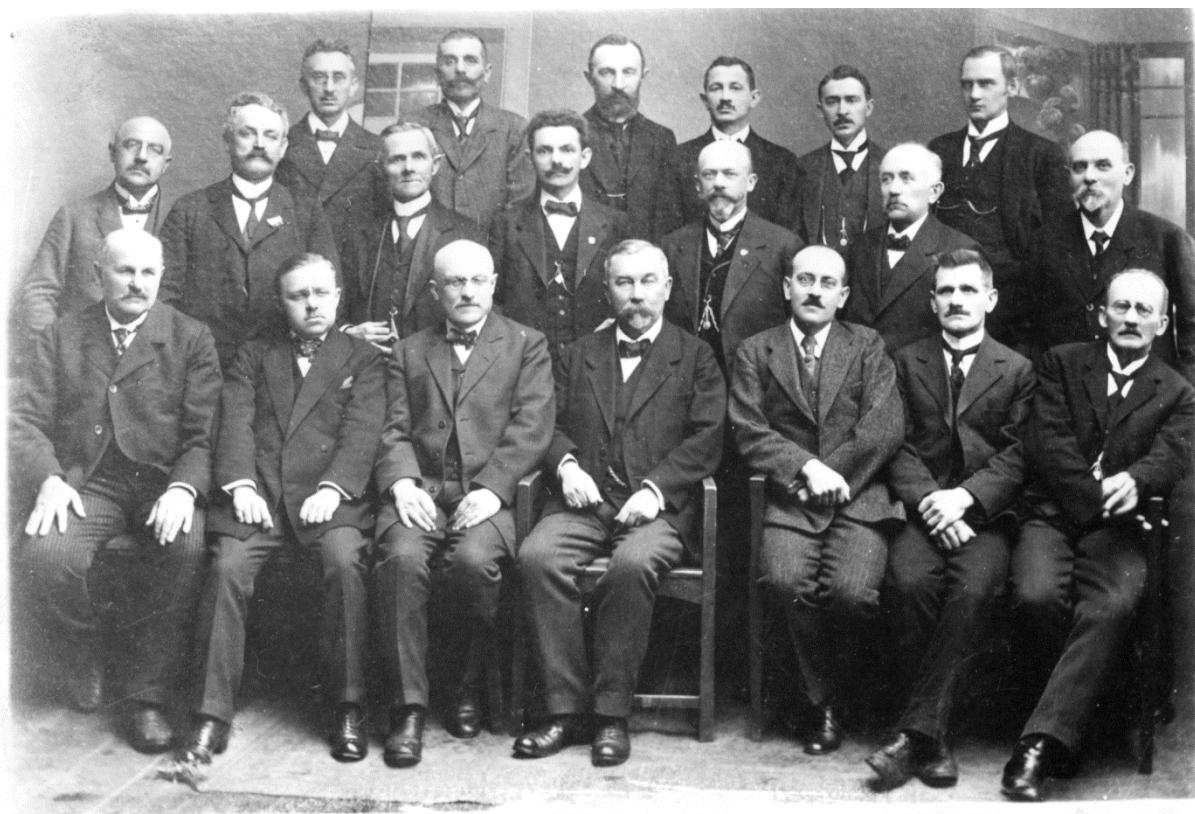
14. Fotografická příloha

Obr. 1: Návštěva německého císaře na Konopišti 12.-13. června 1914. Uprostřed stojí František Ferdinand, Žofie Chotková, neznámý muž a Vilém II.

Obr. č. 2: Konopiště, 20. léta 20. století.

Obr. č. 3: Národní výbor v Benešově. První, sedící řada, zleva: František Turek, František Živnůstka, František Veselý, František Mařík, Antonín Fuksa, Jan Veverka, Vojtěch Půlpitel. Druhá, stojící řada: Rudolf Pokorný, Josef Tichý, František Sadílek, Václav Blažek, Jan Vacek, Josef Skopec, František Soudný. Třetí, stojící řada: Bedřich Bařha, František Kohlíček, Antonín Dvořák, František Škvor, Josef Joza, František Náhlík.

VĚSTNÍK

OKRESNÍHO NÁRODNÍHO VÝBORU V BENEŠOVĚ.

Číslo 3.

Dne 1. listopadu 1918.

Oznámení.

Okresní Národní výbor převzal již do své správy tyto státní úřady:

Okresní hejtmanství,

Poštu,

Berní úřad,

Četnictvo,

Finanční stráž.

Úřady tyto, jakož i soud konají obvyklé své funkce pod dohledem Národního výboru a nutno jich tedy ve všem uposlechnouti.

V případech sporných obrať se každý na předsednictvo Národního výboru.

Oznámení.

Okresní Národní výbor převzal již správu branných záležitostí a veškerých místních vojenských zařízení.

K ochraně veřejného pořádku utvořena z povinniků vojenských Národní obrana. Velitelem jmenován nadporučík Bohuslav Souhrada.

Místním branným velitelem jmenován setník Alfréd Dolejš.

Vrchní správa vyhrazena Národnímu výboru, který ji vykonává svým delegátem br. V. Půlpitlem.

Upozornění.

K udržení evidence všech příslušníků bývalé rakouské armády jest nutno, aby se ihned po příchodu do domovské obce hlásili u obecního úřadu svého pobytu.

Zbraně a výbušné látky třeba ihned při hlášení odevzdati témuž úřadu.

Soupisy osob i odevzdaných předmětů výzbrojních zasílány budete velitelství Národní Obrany v Benešově.

Výstraha.

Zjistilo se, že bylo tyto dny zavlčeno ze skladiště množství vojenského šatstva a prádla.

Varuje se před koupí tohoto nyní národního majetku!

Nutná žádost.

Upozorňujeme, že veškerá služba bezpečnostní je již opatřena a správně působí a není tedy ani potřebí ani vhodno aby jednotlivci z obecnstva nějak sami zasahovali

Rovněž radíme nevěřiti různým nezaručeným zprávám.

Kulturní kárna Fr. Müller v Benešově

Obr. č. 4: Věstník Národního výboru v Benešově.

Obr. č. 5: Příjezd Tomáše Garrigua Masaryka do Benešova 21. prosince 1918. Zleva stojí: italský generál Luigi Piccione, Tomáš Garrigue Masaryk, Ludmila Veselá, Antonín Fuksa a František Mařík.

Obr. č. 6: Soukromá návštěva Tomáše Garrigua Masaryka při příležitosti projevení účasti rodině Veselých nad ztrátou syna Ctibora. Zleva Tomáš Garrigue Masaryk, místní občan, František Veselý, J. Kovanda (průvodce prezidenta), Ludmila Veselá, Marie Zástěrová (návštěva u Veselých), benešovské děti.

Obr. č. 7: Bohoslužba Československé církve, 20. léta 20. století. Pod oltářem je kněz Václav Zeman.

Obr. č. 8: Návštěvě pravoslavného arcibiskupa Dositeje. Uprostřed zleva místní farář Václav Zeman, arcibiskup Dositej a protodiakon Miketić.

Obr. č. 9: Chlapec jedoucí na kole na vršku Karlov, 20. léta 20. století.

Obr. č. 10: Rudolf Pokorný (vlevo) v rozhovoru s Františkem Veselým v Benešově na nádraží, 20. léta 20. století.

Obr. č. 11: Trhy, konané v Benešově na náměstí, 20. léta 20. století.

Obr. č. 12: Trhy, konané v Benešově na náměstí zachycené na dobové pohlednici, 20. léta 20. století.

Obr. č. 13: Socha sv. Jana Nepomockého poničená v roce 1921 před hostincem *Na Klinice* v Pražské ulici, počátek 20. století.

Obr. č. 14: Celkový pohled na Benešov zachycený na dobové pohlednici ze směru od Vlašimi.

Obr. č. 15: Budova benešovského gymnázia na pohlednici v době ještě před první světovou válkou.

Obr. č. 16: Pohled na Velké náměstí směrem k vršku Karlov na dobové pohlednici.

Obr. č. 17: Pohled na Velké náměstí směrem ke kostelu sv. Anny na dobové pohlednici.

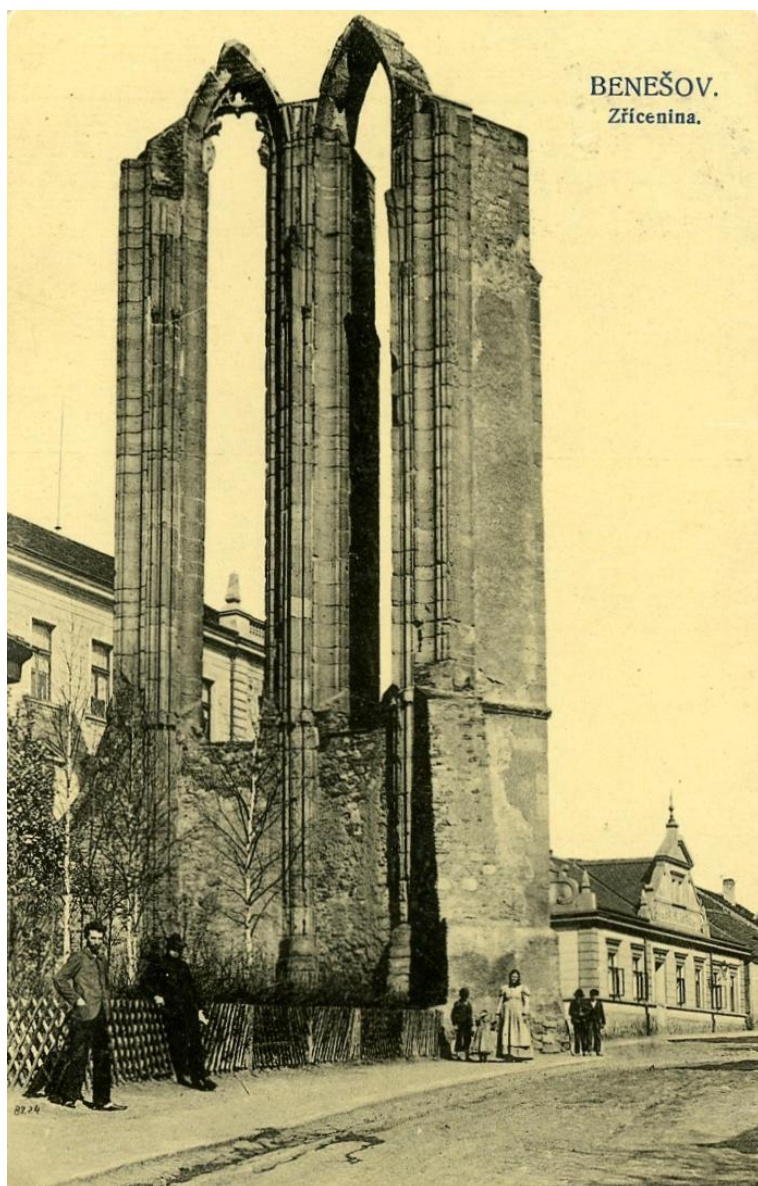

Obr. č. 18: Pohled na Malé náměstí na dobové pohlednici. Bíla budova uprostřed je Okresní hospodářská záložna, třetí dům zprava patřil Františku Veselému.

Obr. č. 19: Dobová pohlednice Benešova z první světové války, kde jsou před gymnáziem vidět dočasně postavené dřevěné domy, které užívala armáda.

Obr. č. 20: Zřícenina minoritského kláštera na vršku Karlov na dobové pohlednici.

Obr. č. 21: Budova okresního hejtmanství v Benešově na dobové pohlednici ještě před převratem 28. října 1918.

Obr. č. 22: Budova okresního hejtmanství v Benešově na dobové pohlednici v době první republiky.

Obr. č. 23: Kasárna 102. pluku v Benešově na fotografii z doby kolem roku 1900.

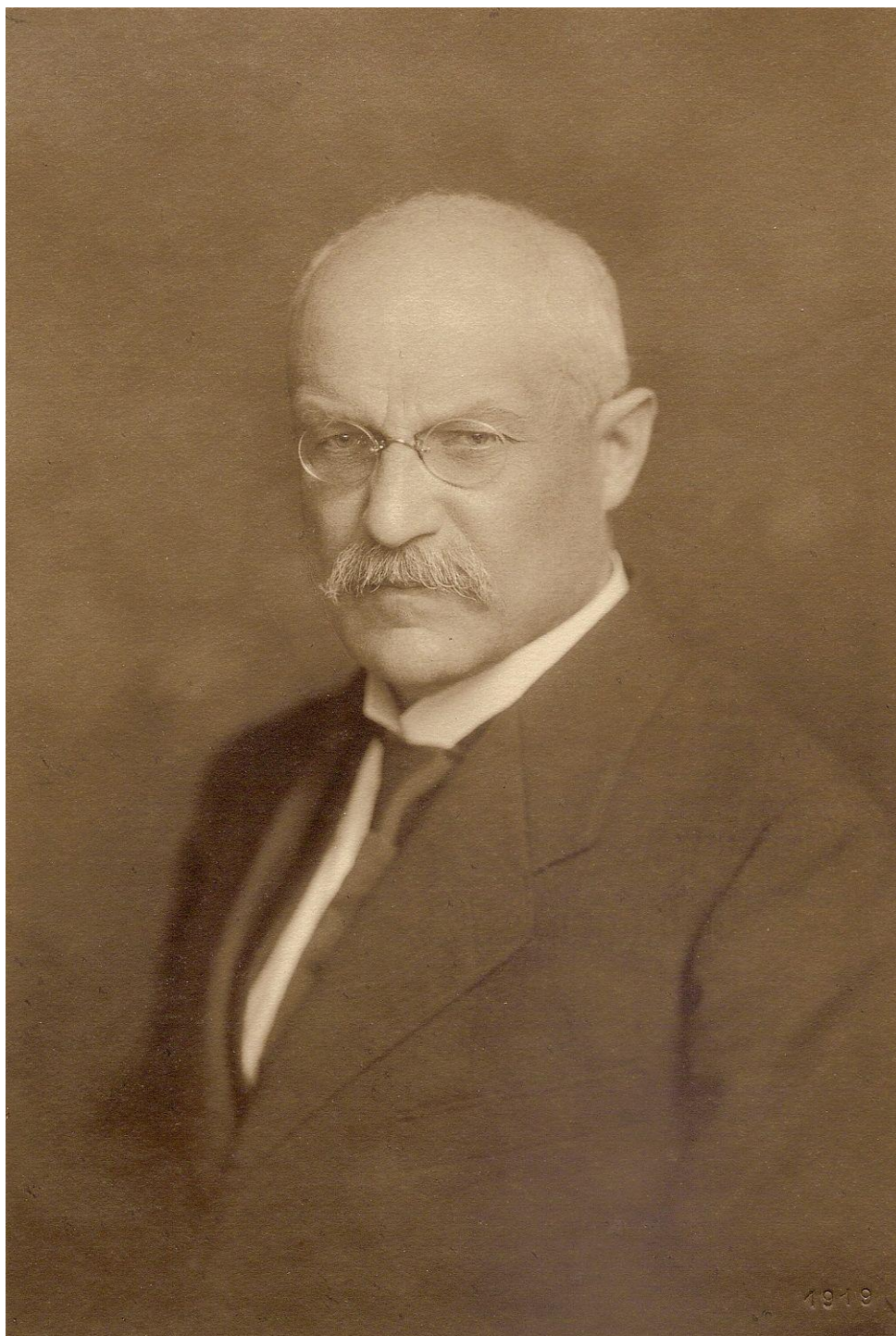

Obr. č. 24: Pro pohlednici, která vyšla za první republiky, byla použita ta samá fotografie, která ale byla drobně retušována.

Obr. č. 25: Kronikář Ladislav Trmal.

Obr. č. 26: František Veselý.

Zdroje fotografií:

- 1: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 35.
- 2: ANM, František Veselý, k. 58, i. č. 4015.
- 3: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 48.
- 4: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 41.
- 5: ANM, František Veselý, k. 7, i. č. 431.
- 6: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 2474a.
- 7: Československá církev husitská v Benešově.
- 8: Československá církev husitská v Benešově.
- 9: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 6345.
- 10: Soukromý archiv Jarmily Mertlové.
- 11: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 4732.
- 12: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 912.
- 13: PODLAHA, Antonín. Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do konce XIX. století. XXXV, Politický okres Benešovský. Praha: Archeologická komise při České akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1911. IV, 300 s.
- 14: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 1954a.
- 15: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 1893b.
- 16: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 12633.
- 17: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 6720.
- 18: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 6266.
- 19: Soukromá sbírka autora.
- 20: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 12602.
- 21: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 12618.
- 22: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 6718.
- 23: Muzeum Podblanicka, Sbírka fotografií, i. č. 8774.

- 24: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 1893b.
- 25: SOA Praha-SOkA Benešov, Sbírka fotografií, i. č. 6930.
- 26: Soukromý archiv Jarmily Mertlové.

15. Plán města Benešova

Plán města Benešova je k bakalářské práci přiložen zvlášť, kvůli jeho velkému formátu. Ačkoliv pochází z roku 1925 dobře ilustruje, jak město v této době vypadalo. Došlo jen k přejmenování některých ulic. Částečně jsou tyto nové názvy stejné, jako v současné době, až na Náměstí dr. Engla, které se jmenovalo, a nyní opět jmenuje, Malé náměstí.

Originální mapa je uložena v knihovně SOA Praha-SOkA Benešov.